

Lunds universitet

Institutionen för kommunikation och medier

Gud är kul

En studie om humor och homiletik

C-uppsats

Retorik

Handledare: Anders Sigrell

Gustaf Lenman

Abstrakt

Som retorisk genre tar predikan plats varje söndag i varje församling inom Svenska kyrkan över hela vårt land. Predikan, eller homiletiken, är en retorisk genre som ända sedan Jesu dagar har utvecklats och spridit sig över hela världen. Ett möjligt perspektiv inom alla retoriska genrer är humor, vilket bland annat Cicero belyste för över 2000 år sedan. Uppsatsen ämnar därför undersöka om man kan förstå predikan genom humorteori och hur detta kan kopplas via retoriken med hjälp av stilfigurer. Genom närläsning och stilistiken ämnas uppsatsen utröna huruvida humor i homiletiken kan öka delectareaspekten. Omfattningen på det empiriska materialet och uppsatsens upplägg gör det dock svårt att dra några säkra slutsatser men uppsatsen ger en fingervisning om att man skulle kunna öka delectareaspekten inom predikan med hjälp av en stilfigurslista som presenteras i uppsatsen.

Nyckelord: Humorteori, homiletik, predikan, stilfigurer, retorik, identifikation, Svenska kyrkan.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.2 Syfte och frågeställning	2
2. Tidigare forskning	4
2.1 Definition av predikan	4
2.2 Humor i svenskkyrklig kontext	6
3. Teori och metod	7
3.1 Hermeneutik	7
3.2 Uppsatsens retorikförståelse	8
3.3 Humorteorier	8
3.4 Metodval.....	12
3.5 Närläsning.....	12
3.6 Stilanalys	13
3.7 Transkribering och metoddiskussion.....	14
4. Analysmaterial	15
5. Analys.....	16
5.1 Predikan av biskop Johan Tyrberg 22/11	16
5.2 Predikan av stiftsprost Mats Aldén 29/11.....	16
5.3 Predikan av biskop Johan Tyrberg 6/12	17
5.4 Samtal med biskopen om humor 26/11	18
6. Resultat och diskussion	19
6.1 Resultat av analysen	19
6.2 Tyrbergs predikan 22/11.....	20
6.3 Aldéns predikan 29/11.....	22
6.4 Tyrbergs predikan 6/11.....	24
6.5 Stilfigurslista.....	25
6.5.1 Bildens figurer.....	26

6.5.2 Ryttn och ordfigurer	28
6.5.3 Motsatsernas figurer.....	29
6.5.4 Talande och frågande figurer	30
6.5.5 Actio	30
6.6 Stilfigurernas implementering och diskussion	31
6.7 Återkoppling efter analys med Johan Tyrberg	32
6.8 Reflektion över stilfigurslistans implementering	32
6.9 Allmän kritik över uppsatsen utformning och resultat	32
6.10 Sammanfattning och vidare forskning.....	33
Käll- och litteraturlista.....	36
Bilaga: Tyrbergs och Aldéns predikningar	

1. Inledning

En stor del av världens befolkning utövar någon form av religion. Vad är det som får oss människor att ty oss till alla dessa olika religioner? Skulle retorik som vetenskap kunna bidra med ett svar angående vår strävan efter att vilja tillhöra en religion? Detta är givetvis en alldeles för stor fråga vars omfång inte låter sig förklaras inom ramen för en kandidatuppsats. Men, skulle man möjligtvis ur ett retoriskt perspektiv kunna förstå denna strävan efter en religionstillhörighet genom den kommunikationstriad som den romerske retorn Cicero ställer upp? Det vill säga att en religion ska behaga oss, lära oss något och beröra oss för på så vis påverka oss och övertyga oss om dess relevans. Det låter i alla fall inte helt orimligt.

I Sverige har de flesta människor sedan vikingatidens slut bekänt sig till den kristna läran. Allt sedan Sverige blev ett protestantiskt land under Gustav Vasa ledning har i princip hela Sveriges befolkning varit medlemmar i den svenska statskyrkan. En statskyrka som alla svenskar föddes in i tills att den avskaffades år 2000. Under 1900 talet har det dock skett en ökning av människor som aktivt väljer att lämna kyrkan. I och med avskaffandet av statskyrkan har medlemstalet också fortsatt att sjunka i allt raskare takt då barn som föds i Sverige inte automatiskt blir medlemmar i kyrkan.

Skulle man kunna förstå dessa utträden ur ovanstående retoriska triad? Det vill säga att människor i dagens Sverige känner inte längre att Svenska kyrkan behagar oss? Eller är det så att kyrkan inte längre lär oss något? Eller är det så att kyrkan inte längre berör oss? Det skulle helt enkelt kunna vara en kombination av dessa tre som gör att människor inte känner sig övertygade och att kyrkan inte längre har någon relevans. Självklart finns det långt fler aspekter som spelar roll än just detta såsom demografiska förändringar och en globalisering som idag ger oss mer valmöjligheter och friheter än vad en enda kyrka har kunnat ge oss de senaste 500 åren. Men att försöka studera en möjlig betydelse av Ciceros triad för denna fråga skulle kunna vara en retorikvetenskapligt intressant uppgift.

En central del inom det liturgiska momentet som tar plats inom alla kristna gudstjänster är predikan. Predikokonsten eller homiletiken är en retorisk genre som allt sedan kyrkans grundande i Jesus efterföljelse varit ett viktigt moment för att nå ut med kyrkans budskap. Den kristna kyrkan finns idag, i princip, över hela världen. Predikan som kommunikationsform spelar en

viktig roll inom kyrkan. Varje söndag kan man ta del av denna religiösa förkunnelse som genom ordet försöker behaga, beröra och lära oss något om det kristna livet.¹

Ett perspektiv inom retoriken, som bland annat Cicero avhandlar under en längre passage i boken *De Oratore*, är humor. Det finns flera exempel när humor beskrivs som ett viktigt perspektiv inom retoriken. I *Ad Herennium* ges ett exempel när humor kan vara fördelaktigt att använda sig av för att skapa goda förutsättningar för att nå ut med sitt budskap.² Även samtida litteratur inom det retorikvetenskapliga fältet belyser humorns betydelse, bland annat använder sig Simon Oja av humor ur ett retoriskt perspektiv i analysen till sin avhandling.³ I boken *Tala så att folk vill lyssna* lyfter prästen och retorikern Klas Lindberg fram betydelsen av humor.⁴

Frågan som då uppstår är ifall humor också kan förstås genom tidigare nämnda triad? Det vill säga att humor kan behaga, beröra och lära oss något? Ett som torde vara säkert är att humor kan behaga oss och öka delectareaspekten eftersom humor ofta lockar oss till skratt. I så fall torde humor som perspektiv också kunna öka triadens påverkanskraft.

Nästa fråga som dyker upp är följande: Finns det humor i dagens predikan inom Svenska kyrkan, i så fall vilken typ av humor och hur kan vi förstå den? Om inte, vad beror det på? Dessa frågor ska jag försöka svara på i denna kandidatuppsats som jag hoppas ska kunna belysa humorns eventuella positiva påverkanskraft inom homiletiken.

1.2 Syfte och frågeställning

Svenska kyrkan har, som tidigare nämnts, under en längre tid tappat medlemmar vilket torde kunna bero på att människor i dagens Sverige anser att kyrkan inte längre tilltalar dem. Kanske anses kyrkan rent av vara tråkig. Men att anta att detta skulle bero på en eventuell möjlig avsaknad av humor inom predikan är förmodligen inte den största faktorn till folks utträden. Den kan dock säkert vara av bidragande karaktär. Quintilianus påpekar även han att det är en dödssynd att uttråka lyssnaren.⁵ Humor i ett tal eller en predikan skulle möjligtvis kunna öka

---

¹ Barbro Wallgren Hemlin (1997), *Att övertyga från predikstolen*. s. 23.

² *Ad Herennium*, 1:10.

³ Simon Oja (2015), *Sverigedemokraterna budskap 2005-2010*

⁴ Klas Lindberg (2010), *Konsten att tala så att folk vill lyssna*. s. 16 samt s.38.

⁵ Barbro Wallgren Hemlin (1997), s. 255. (Notera dock att i stycket hos Quintilianus som Wallgren Hemlin hänvisar till (4.1.49) refererar Quintilianus själv till Cicero, *Pro Caec. 4 iv.ii.*)

aspekten av *delectare* för att på så vis undvika denna förbjudna överträdelse för oss som talare. Syftet med uppsatsen är att undersöka tre predikningar framförda i Svenska kyrkan ur ett humorteoritiskt perspektiv. Finns humorelement och i så fall vilken typ och hur kan de eventuellt sägas fungera ur ett retoriskt perspektiv i detta predikosammanhang? Efter genomförd analys kommer jag föra ett resonemang med biskopen vid Lunds stift, Johan Tyrberg kring hans tankar om analysen och humor som stilelement. Två av uppsatsen predikningar kommer även hållas av biskop Johan Tyrberg. Följande frågor kommer vara vägledande för uppsatsen:

1. Hur kan humorteori hjälpa oss att förstå humor i predikan?
2. Vilka humoristiska inslag förekommer i de analyserade predikningarna och på vilket sätt kommer de till uttryck?
3. Hur kan man konkret lyfta delectareaspekten av en predikotext utifrån de humoristiska inslag som förekommer?

Vad gäller den tredje frågan kommer jag föra en längre diskussion eftersom frågan är beroende på resultatet av de två föregående frågorna.

2. Tidigare forskning

Både homiletik och humor är två stora vetenskapsfält som man forskat på under en lång tid ur en rad olika aspekter och synvinklar. Dock förefaller det som att kombinationen humor och homiletik ur ett retoriskt perspektiv är relativt outforskat, i alla fall i en svensk kontext. Tillammans med *Språk och litteraturcentrums* retorikämnesansvarige bibliotekarie, Eric Svanström, försökte jag undersöka om det gick att hitta något som tidigare skrivits om ämnet. Vi sökte på *uppsatser.se* med kombinationen homiletik och humor men fick inga träffar över huvud taget. Om man däremot bara sökte på homiletik fick vi två träffar varav den ena var en uppsats från teologiska institutionen i Uppsala där varken retorik används som perspektiv och humor nämndes inte. Däremot var den andra uppsatsen en kandidatuppsats i retorik vid Örebro universitet. Uppsatsen heter *Metaforiskt narrativ i religiös didaktisk litteratur* och är skriven av Ida Björgvinsson. Dock omnämns humor endast en gång i uppsatsen. Svanström och jag gjorde fler sökningar via andra databaser utan att hitta något som verkade passa klockrent som inspiration till mitt uppsatsämne. Med andra ord verkar det vara svårt att hitta någon som haft humor och homiletik som studieobjekt tidigare och i synnerhet inte i en retorisk kontext.

Humor och homiletik går dock att få träffar på om man är villig att söka utanför den svenska kontexten. Via *lubsearch.lub.lu.se* får man upp 28 artiklar och publikationer med *humor* och *homiletics* som sökord. Inkluderar man *rhetoric* blir resultatet dock inga träffar. En av dessa 28 artiklar är dock skriven av DeWitte T. Holland som är professor of speech vid Hardin-Simmons University. Artikeln heter *Humor in the pulpit* och är publicerad i tidskriften *Today's Speech*.⁶ Trots Hollands professur nämns ordet retorik bara en enda gång och någon vidare retorisk terminologi används inte men han för intressanta resonemang kring ämnet och jag kommer referera till honom senare under teorikapitlet samt diskussionskapitlet.

2.1 Definition av predikan

Som nämndes i början av ovanstående kapitel är homiletiken ett stort forskningsområde sedan tidigare. I Barbro Wallgren Hemlins avhandling *Att övertyga från predikstolen* presenterar hon en definition över predikan vilket kommer ligga till grund för denna uppsats. Begreppet predikan förstås i allmänspråklig betydelse som någon form av religiös förkunnelse. Föreliggande uppsats avser dock att behandla den predikoform som äger rum i en liturgisk kontext inom

---

⁶ Dewitte T. Holland, "Humor in the pulpit" I *Today's speech* 1964 November

kristendomen, mer specifikt Svenska kyrkans predikan. Wallgren Hemlin avgränsar genren predikan genom fem krav.⁷ Predikan ska vara följande:

1. Retorisk
2. Muntlig
3. Liturgisk
4. Exegetisk
5. Profetisk

Predikan är en retorisk genre⁸ och således är dess syfte att vara övertygande i linje med Aristoteles definition. Aristoteles definition presenteras under nästa kapitel. Att predikan ska vara liturgisk innebär att den tar plats i någon form av gudstjänstsammanhang. Psalmer och böner bör ingå inom den liturgiska ramen för att en predikan och förkunnelse ska kunna ta form. Det exegetiska momentet innebär att det är en Bibeltext som utläggs för församlingen. Om man i predikan inte talar utifrån texter hämtade från Bibeln är det inte tal om en regelrätt predikan. Det profetiska kravet handlar om att predikan måste kunna tillämpas i sin samtid. Den måste säga sina lyssnare något om hur man ska tolka texten idag och hur den bör efterlevas. Om det profetiska momentet uteblir är det mer tal om exegetik än predikan.⁹

Flertalet av Bibelns texter skrevs för över 2000 år sedan och kan vara svåra att förstå för dagens människor. Det är homiletens (predikanten) uppgift att med sin teologiska kunskap utlägga och förklara texten på ett sådant sätt att vi i församlingen förstår vad texten kan säga oss som människor idag. Inom den kristna kyrkan har man delat in kyrkoåret i olika perioder som påverkar vilka texter som läses under veckans Gudstjänster. Kyrkoårets struktur ger församlingen en konkret möjlighet att leva i Kristi efterföljd och således kan homileten variera sin predikan utifrån dessa texter och på så vis undervisa församlingen i den kristna tron.¹⁰

Sedan den kristna kyrkans första dagar har predikan funnits. Det vill säga ett didaktiskt moment för att lära ut tron och göra ordet om Jesus känt till fler människor. Homiletiken är således en gammal retorisk genre som utövats oavbrutet allt sedan antiken till våra dagar. Under

---

⁷ Barbro Wallgren Hemlin (1997), s. 23.

⁸ Eva Abragi (2004), *Predika idag. Om retorikens betydelse för predikan.* s. 8.

⁹ Barbro Wallgren Hemlin (1997), s. 23.

¹⁰ Eva Abragi (2004), s. 14.

medeltiden skedde en nedgång gällande retoriken utanför kyrkans väggar eftersom retorikens främsta plats i samhället inte längre var att tala inför folkmassor eller domstolar. Vältaligheten letad istället in sig i kyrkan via homiletiken, eller ars praecandi som den heter på latin.¹¹

2.2 Humor i svenskkyrklig kontext

Passande för uppsatsen är att biskopen vid Lunds stift, Johan Tyrberg, har behandlat ämnet humor i sitt herdabrev, *Kallad till kärlek*.¹² Herdabrev kallas den skrift som en biskop skriver i samband med sitt ämbetstillträde. Brevet riktar sig främst till stiftets präster, diakoner förtroendevalda och övriga anställda inom stiftet, men även till stiftets församlingsmedlemmar.

Tyrberg belyser parallellen till sankt Laurentius¹³ och skriver om humorns betydelse i det vardagliga livet men också dess verkan som kommunikationsmedel och användningspotential inom predikan. Tyrberg använder sig inte av en retorisk terminologi i stycket då han avhandlar humor men han gör viktiga och intressanta paralleller. Med retorisk terminologi skulle man kunna översätta detta som att han problematiserar kring auditoriets doxa, vad som är väntat och inte, samt aptum och kairos. Predikan som masskommunikationsforum med olika förståelsehorisonter hos församlingen gör det hela problematiskt skriver han. Han skriver att på grund av att folk kan missuppfatta humorn har man tidigare avrått från att använda sig av humor. Dock skriver Tyrberg följande:

När man talar förstår inte alla lyssnare det på samma sätt, och inte alltid så som det är avsett. Det gäller oavsett skämt eller humor. Därför kan man inte använda det som argument mot att skämta. Humorn är viktig och jag tycker att vi ska lära oss använda den. Humor gör inte att det man säger blir mindre seriöst eller allvarligt. Rätt använd kan humorn tvärt om göra att det seriösa budskapet lättare tas emot.¹⁴

Precis som biskopen skriver anser jag att humor är viktigt och att både retoriker och predikanter skulle gagnas av att bli bättre på att använda sig av humor. Förhoppningen med denna uppsats är att den ska kunna bidra som redskap för reflektion för att eventuellt att detta realiserar i praktiken i högre utsträckning.

---

¹¹ Jens Elmelund Kjeldsen (2013), *Retorik idag. Introduktion till modern retorikteori*. s. 42.

¹² Johan Tyrberg (2015), *Kallad till kärlek*.

¹³ Sankt Laurentius räknas som humorns skyddshelgon och är även domkyrkan i Lunds skyddshelgon.

¹⁴ Johan Tyrberg (2015), s. 29.

3. Teori och metod

I Elof Hellqvist Svensk-etymologisk ordbok förklaras ordet teori från grekiskans *theorein* vilket betyder åskådande, undersökande. Som retorikstudent kan det ibland vara svårt att hålla isär vad som är teori och vad som är metod. Därför väljer jag att förstå teori från den etymologiska betydelsen som presenteras hos Hellqvist. Det vill säga åskådande och i synnerhet undersökande utifrån det perspektiv som jag väljer att förstå min artefakt. Nedanstående rubriker blir således de perspektiv utifrån min förståelse av de olika teorier och metoder som jag undersöker och tolkar min artefakt utifrån. Att fråga sig vad som är humor skulle kunna generera en allt för lång utläggning vilket inte är tanken. Tanken är istället att försöka redogöra för vilka utgångspunkter uppsatsen använder sig av i analysen och att göra dem intersubjektivt förståeliga och förhoppningsvis accepterade. Här nedan följer de perspektiv och tillvägagångssätt som uppsatsens analys grundas på.

3.1 Hermeneutik

Utgångspunkterna som uppsatsen använder sig av kan förstås med hjälp av hermeneutiken. De teorier och metoder som används måste förstås utifrån tolkaren. Ett av hermeneutikens synsätt är betoningen av att ingen tolkning kan ske helt utan förförståelse eller helt utan förutsättningar. Denna förförståelse eller bagage är både en förutsättning men också ett möjligt hinder för analysen. Kanske upptäcker man saker tack vare den eller så går saker förbi en för att man har en annan infallsvinkel till det empiriska materialet.¹⁵ Den före detta biskopen i Borgå stift, Björn Vikström, skriver följande gällande hermeneutik i boken *Den skapande läsaren*:

Som jag ser det bygger hermeneutikens trovärdighet på att den kan staka ut en framkomlig väg mellan å ena sidan uppfattningen om att det bara finns en enda rätt tolkning, å andra sidan uppfattningen att det råder en total tolkningsrelativism. Hermeneutiken är ett tänkande och förhållningssätt som ifrågasätter alla absoluta sanningar. Men vad grundar sig då våra tolkningar på? Vad gör att vi trots allt kan diskutera och kritisera varandras tolkningar?¹⁶

Precis som Vikström sedan skriver så kan man inte bevisa att en tolkning är till hundra procent rätt men man kan visa på att ens tolkning är mer eller mindre välgrundad. Det är vad jag med hjälp av detta förhållningssätt ska försöka utföra min analys, det vill säga att påvisa att den är välgrundad.

---

¹⁵ Björn Vikström (2011), *Den skapande läsaren. Hermeneutik och tolkningskompetens*. s. 13.

¹⁶ Björn Vikström (2011), s. 10.

3.2 Uppsatsens retorikförståelse

Den retorikdefinition som uppsatsen bygger på är följande: Retorik är det vetenskapliga studiet av medveten och målinriktad kommunikation. Den bygger på mina tre terminers studier vid Lunds universitet. Retorik har också en didaktisk aspekt. Så fort vi öppnar munnen för att tala med andra människor gör vi ett val av vilka ord vi ska använda oss av för att få bäst avsedd effekt för det vi vill uppnå. Detta går i linje med professorn vid Lunds universitet, Anders Sigrells retorikdefinition: Retorik är konsten att välja språk konstruktivt.¹⁷ Aristoteles definition är kanske den som allt sedan antiken har fått störst genomslagskraft: Retorik är konsten att vad det än gäller finna det som är bäst lämpat att övertyga. Många retoriker efter Aristoteles har utvecklat denna tanke och utformat sina idéer i linje eller i kontrast till denna. Ett exempel är Burkes tanke om identifikation istället för persuasio.

Allt sedan Sokrates dagar har retoriken fått utstå hård kritik och än idag klingar ordet retorik illa i vissa människors öron. Rubriker som: ”Trumps retorik påverkade skytten”¹⁸ bidrar till denna uppfattning av ordet retorik. Retorik är här menat som en manipulativ teknik som bara är till för att förleda och sprida irrläror. Dessa tankar fanns även hos en av de största kyrkofäderna, nämligen Augustinus. Innan han konverterade till kristendomen var han lärare och professor i retorik i bland annat Karthago, Rom och i Milano. I Milano träffade han dessutom Ambrosius¹⁹ som lär haft stort inflytande på honom. I boken *De doctrina christiana* proklamerar dock Augustinus att retoriken är en neutral konst och att det vore dåraktigt för den som vill förkunna Guds rena ord att inte göra det på ett effektivt och klart sätt såsom retorikkonsten erbjuder en att göra.²⁰

3.3 Humorteorier

Det har under historien konstruerats flertalet olika humorteorier, men det finns tre teorier som har blivit dominerande genom åren för att förklara humor.²¹ Simon Weaver förklarar och beskriver dessa tre teorier i sin avhandling *The Rhetoric of Racist Humour*. Den första är överlägsenhetsteorin vars centrala tankegång bakom teorin är att människor skrattar åt saker som

---

¹⁷ Anders Sigrell (2015), *Retorik för lärare konsten att välja språk konstruktivt*. s. 48.

¹⁸ *Dagens nyheter*. ”Presidentkandidaten O’Rourke: Trumps retorik påverkade skytten” www.dn.se/nyheter/varlden/trump-om-skjutningen-ma-gud-vara-med-er/ (hämtad 2020-02-18)

¹⁹ ”Ambrosius”, *Nationalencyklopedin*. www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/ambrosius (hämtad 2020-02-24)

²⁰ Aurelius Augustinus (2006), *Tolkning och retorik: de doctrina christiana*.s. 138.

²¹ Följande stycket utgår och bygger vidare från resonemang som förts i min b-uppsats.

får dem att känna dem överlägsna andra. Teorin är den äldsta bland humorteorier och sträcker sig genom historien ända tillbaka till Platons tid.²²

Den andra teorin är oförenlighetsteorin. Enligt Weaver var Aristoteles först med att beskriva humor som ett resultat av föremåls oförenlighet. Dock utvecklades inte teorin fullt ut för än på 1700-talet. Teorin bygger på det oväntade sambandet mellan två saker vilka normalt inte hör ihop, eller en skillnad mellan två saker vilka vanligtvis anses som lika. Weaver menar att oförenlighetsteorin även styrker kopplingen mellan retorik och humor genom användandet av retoriska stilfigurer.²³

Den tredje teorin och den yngsta av dem är lättnadsteorin. Teorin utvecklades från oförenlighetsteorin men innefattar en syn på humor som något som bidrar till ett psykologiskt skifte/lättnad. Lättnaden förklaras ofta som ett resultat av en observation av något oförenligt vilket upplöses som på så vis bidrar till en känslomässig lättnad.²⁴

Dock ska det tilläggas att det utformats långt många fler olika teorier om humor och alla dessa humorteorier är inga enskilda företeelser med vattentäta skott emellan varandra. Humoristiska element och upplevelser kan förklaras mer eller mindre genom alla de tre olika teorierna.²⁵ Man kan till exempelvis läsa in ovanstående tre teorier om man läser NE:s förklaring hur humor uppstår.²⁶

Humor ägnar stor uppmärksamhet åt kollisioner mellan (minst) två mänskliga regelsystem. I den mån kollisionen visar sig skenbar eller förklarlig sedd utifrån ett tredje regelsystem föreligger ett fall av humor. Detta grundläggande förhållande kan illustreras med ett enkelt, men typiskt anekdotexempel.

Passageraren i spårvagnen: Varför står vi still här så länge?

Konduktören: Vi väntar på ström.

Passageraren: Ström? Men kan han inte ta nästa vagn?

I passagerarens regelsystem fungerar ordet ”ström” som ett efternamn, i konduktörens som en benämning på elektricitet. I läsarens tredje regelsystem framstår båda dessa tolkningar som legitima och kollisionen som harmlös. Den psykiska spänning som uppstått för att lösa problemet (kollisionen mellan regelsystemen) visar sig onödigt stor, och överskottsenergin avleds i ett skratt eller ett leende. Så blir särskilt fallet när kollisionen och dess lösning inträffar snabbt och oväntat (”den komiska effekten”).

---

²² Simon Weaver (2011), *The Rhetoric of Humour: US, UK and global race joking*. s. 14.

²³ Simon Weaver (2011), s. 17.

²⁴ Simon Weaver (2011), s. 26.

²⁵ Simon Oja (2015), s. 235.

²⁶ ”Humor”, *Nationalencyklopedin*. www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/humor (hämtad 2020-02-24)

Därefter följer en lång och torr förklaring av hur dessa mänskliga regelsystem fungerar. I NE:s avslutande stycke om humor står följande: ”Humorteorin är ett område, där många viktiga frågor fortfarande är oställda eller obesvarade. Därtill bidrar i hög grad att en allvarligt menad analys gärna faller på eget grepp, det vill säga teorin framstår som en humoristisk parodi på sig själv.”²⁷

På samma vis förklarade Cicero redan 2000 år tidigare att ”de som har försökt komma med någon teori om det komiska och formulera regler i ämnet, de har tett sig så enfaldiga att det enda man skrattar åt är deras enfald”.²⁸ Detta blir lite roligt och högst påtagligt när man läser artikeln från NE.

Trots Ciceros yttrande om humorteorier har det som sagts utvecklats en rad olika teorier men de som denna uppsats använder sig av för att försöka förklara humorelementen i det empiriska materialet på ett så heltäckande sätt är de tre redan nämnda: överlägsenhetsteorin, oförenlighetsteorin samt lättnadsteori.

Humor kan också vara ett sätt att skapa välvilja och intresse hos åhörarna. Både författaren till Ad Herennium²⁹ skriver detta samt även tidigare nämnda professorn DeWitte T. Holland. I artikeln *Humor in the pulpit* skriver han att ”humor is admissible in preaching, and it may be one of the finest and most penetrating swords of the Spirit.” Han skriver också att humorn kan ha tre konstruktiva funktioner för en talare, att skapa intresse, att humanisera talaren och att motivera sina åhörare. Detta kan översättas som att humorns funktion kan vara både ethos-, logos- och pathoshöjande.

En av de kanske mest kända retorikteoretikerna under 1900 talet var Kenneth Burke. Burkes tanke om *identifikation* som den största källan till påverkan kan också vara ett perspektiv på humor för att kunna förstå dess genomslagskraft och vilka möjligheter humorn kan ge. I Burkes verk *A Rhetoric of Motives* skriver han att retorikens mest grundläggande mål inte är att övertyga och övertala genom det som på grekiska heter *persuasio* utan genom *identifikation*.³⁰ Det

---

²⁷ ”Humor”, *Nationalencyklopedin*. www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/humor (hämtad 2020-02-24)

²⁸ Cicero: *De oratore*, bok 2, s. 91.

²⁹ Ad Herennium, 1:10.

³⁰ Kenneth Burke, *A Rhetoric of Motives*. I: Bizzel, Patricia, Herzberg, Bruce (2001), *The rhetorical tradition. Readings from classical times to the present*. s. 1324-1340.

vill säga att genom att vi som åhörare/mottagare av ett budskap kan identifiera oss med sändaren av budskapet för att på så vis låta sändarens ethos påverka oss. Burke menar också att människans största drivkraft är att dela substans med andra människor, vilket han kallar *consubstantiality*. Drivkraften att dela substans och att identifiera sig med andra ligger mycket i humorns natur. Vi skrattar mer när vi gör det tillsammans med andra människor. Intressant är att ordet *humor* kommer från grekiskan och var förr ordet för de kroppsvätskor som man trodde att vi människor bestod av. Förhållandet mellan svart och gul galla, samt blod och slem var de substanser som bestämde vilket tillstånd, det vill säga, vilket *humör* man var i. Man kan då se det som att när vi delar humor med varandra så delar vi i större utsträckning samma substans med varandra och en identifikation kan ske.

Om man kopplar samman Burkes tanke om identifikation och Tyrbergs tankar i herdabrevet om humor får man ett intressant perspektiv på humorns retoriska påverkansmöjlighet. I boken *Konsten att tala så att folk vill lyssna* refererar Klas Lindberg till ett ordspråk han lärt sig av sin mormor: ”Den som vunnit människors hjärtan får en lättare uppgift med att övertyga deras huvuden.”³¹ Därefter skriver han precis som Tyrberg och professor DeWitte T. Holland att humor kan skapa närhet, samhörighet och en positiv inställning till talaren. Humor verkar alltså kunna skapa samhörighet och på så vis identifikation och därmed påverkan.

Humor kan men behöver inte i sig fungera som argument. Om man förpackar ett argument i en humoristisk form verkar det som att argumentet lättare undgår en kritisk granskning. Detta menar Viktorija Romascenko, som jobbar vid retorikinstitutionen i Tübingen, i sin artikel *Smuggling fallacies: The joke as a Trojan horse of argumentation*.³² Detta beror enligt henne på psykologiska och sociala aspekter samt humorns kvicka natur. Vi som människor vill gärna försätta oss i ett glatt tillstånd och ingen gillar någon som förklarar ett skämt. Därför låter vi gärna bli att förklara ett skämt som innehåller tydliga *fallasier* för att på så vis inte bryta sociala normer.³³ Och ska vi skratta åt humorn och på så vis låta oss försättas i ett glatt tillstånd måste vi, åtminstone delvis i alla fall för stunden, godta premisserna. En vetenskap om den här aspekten av humor är ack så viktig i dagens samhälle när allt fler människors kunskap- och nyhetshämtande

---

³¹ Klas Lindberg (2010), s. 38-39.

³² Romascenko, Viktorija, *Proceedings of the Ninth Conference of the International Society for the Study of Argumentation*. “Smuggling fallacies: The joke as a Trojan horse of argumentation.” www.cf.hum.uva.nl/issa/ISSA_2018_proceedings.pdf s. 989-995 (hämtad 2020-04-02)

³³ *ibid*

sker via satir och annan politisk humor. Vilket Joanna Doona tar upp i sin avhandling *Political comedy engagement*.³⁴

Humor kan betraktas på Romaschenkos sätt som ett argument men det är snarare Burkes perspektiv som jag använder mig av i föreliggande uppsats, eftersom uppsatsen syfte är inte att undersöka humor utifrån ett rent argumentationsperspektiv.

3.4 Metodval

Här presenteras vilka metoder och tillvägagångssätt som uppsatsen använder sig av. De två presenterade metoderna – *närläsning* och *stilanalys* är två metoder som i mångt och mycket påminner om varandra. Peter Cassirer gör en jämförelse med de naturvetenskapliga disciplinerna i sin bok *Stilistiken* där belyser han att inom naturvetenskaperna är ett viktigt kriterium för att kunna ge en säker slutsats är att man kan upprepa resultatet genom analytiska förfaranden där man bekräftar eller vederlägger en tes. För att göra detta har man ibland olika mätinstrument allt från enklare vågar till mer sofistikerade elektroniska apparater.³⁵ Inom ramen för nedanstående analys är det jag själv som författare som är mätinstrumentet. Vilket innebär att mitt resultat kan variera utifrån vilket perspektiv jag åskådar något. Jag som författare är alltså mer av föränderlig karaktär än en våg där ett kilo alltid är ett kilo (förutsatt att vågen fungerar). De presenterade metoderna nedan ska alltså försöka belysa och förklara hur jag har gått till väga för att nå mina resultat. Detta går också i linje med den hermeneutiska tanken kring hur och vad vi grundar våra tolkningar på.

3.5 Närläsning

Den första metoden uppsatsen använder sig av är den så kallade närläsningen. Det är en metod som är hämtad från den så kallade nykritiken. Metoden beskriver hur analysen av en text bör ske för att man ska kunna förstå den så bra som möjligt. Metoden är hämtad från en artikel i boken *Rhetorical Criticism* skriven av Stephen Howard Brown. Brown stipulerar i artikeln metodens fyra principer. Princip nummer ett: Text är symbolisk handling, vilket handlar om att alla texter har ett syfte. Här får man skilja på frågan vad det står i texten och vad texten gör. Kan man läsa in något annat mellan raderna än det som står? Princip nummer två: Form och

---

³⁴ Joanna Doona (2016), *Political comedy engagement. Genre work, political identity and cultural citizenship*.

³⁵ Peter Cassirer (2015), *Stilistiken*.

innehåll är oskiljbara, de påverkar varandra och är ett resultat av varandra. Princip nummer tre: Text och kontext hör ihop, en text skapas inte ur tomma intet utan alla texter hänger ihop på något sätt. Kontext behöver inte vara i vilken given situation som texten är tänkt att läsas utan kan vara hur den är påverkad av andra liknande texter. Princip nummer fyra: Textens estetiska utformning har retoriska kvalitéer. Precis som inom partesmodellens elocutio bidrar språket utformning till hur vi tar till oss budskapet.³⁶ I boken *Techniques of close reading* beskriver Barry Brummett närläsning som “the mindful, disciplined reading of an object with a view to deeper understandings of its meanings”.³⁷ Min ambition är att använda mig utav denna närläsning på ovan nämnda vis i analysen av det empiriska materialet för att på så vis bättre kunna förstå dess form och innehåll på ett så bra sätt som möjligt.

3.6 Stilanalys

Under kapitlet om humorteorier kan man läsa att Simon Weaver drar en koppling mellan humorteorierna och retoriken genom stilfigurer. Dessa vändningar och förskjutningar i betydelse verkar alltså vara av betydelse för att man ska kunna förstå humor. Stilistiken som Cassirer presenterar går som sagt mycket i linje med ovanstående metod och den hermeneutiska hållningen när det gäller mig som tolkare med min förförståelse och hur jag väljer att tolka saker. Anledningen till att jag tar med stilanalysen som metodval är just denna vinkling på stilfigurer. Cassirer presenterar även en lista av stilfigurer som jag kommer använda mig av i min analys.³⁸ Cassirer beskriver stilen som förhållandet mellan form, innehåll och effekt.³⁹ Stilfigurer är olika sätt att ändra formen på innehållet för att på så vis uppnå en önskad effekt. Och den aspekten vars effekt uppsatsen ska belysa är humorns. Cassirer skriver följande gällande begreppet stilfigurer:⁴⁰

De mest kända företeelserna inom stilistiken är *troperna* (grek. ”vändning”) och *figurerna*. En trop är ett uttryck, ett ord eller en ordkombination där betydelsen förändras i förhållande till ett hypotetiskt, okonstlat normalspråk. De mest kända troperna är *ironi*, *metafor* och *metonymi*. Figur betecknar en avvikelse från den normala sammanställningen av orden, exempelvis *allitteration* och *anafor*. Gränsen mellan troper och figurer är otydlig och dras på olika sätt i olika framställningar. Som sammanfattande term används därför ibland *stilfigur*.

---

³⁶ Howard Stephen Brown, “Close Textual Analysis. Approaches and Applications.” I: Kuypers, Jim A. (2016), *Rhetorical criticism. Perspektiv in action*. s. 91.

³⁷ Barry Brummett (2010), *Techniques of close reading*. s. 3.

³⁸ Peter Cassirer (2015), s. 145.

³⁹ Peter Cassirer (2015), s. 1.

⁴⁰ Peter Cassirer (2015), s. 145.

Cassirer fortsätter därefter att belysa att stilfigurernas retoriska effekt och uppgift förstås genom *docere, delectare* och *movere*. Det är på ovanstående vis uppsatsen kommer förstå begreppet stilfigurer. Stilfigurerna ska sedan försöka kopplas till de olika humorteorierna för att på så vis eventuellt kunna förklara uppkomsten av humor genom stilfigurerna via de tidigare presenterade teorierna.

3.7 Transkribering och metoddiskussion

Uppsatsen retoriska artefakt är tre inspelade predikningar som därefter transkriberats. Ett problem som man ställs inför är avvägningen angående hur och vad man ska transkribera. I boken *Samtalsanalys* förklarar Catrin Norrby hur man ska gå tillväga och vad man ska tänka på när man gör en transkribering av ett samtal. Enligt henne är det viktigaste i valet av transkriberingsmetod vilket syfte och vilken form objektet har som man ska transkribera.⁴¹ Förkortningar av ord och dialektala uttal ”översätts” vanligtvis till skriftspråk för att det ska bli lättare att förstå som läsare. Norrby presenterar en stor lista för tecken som kan förklara och beskriva samtalets gång med pauser och skiftningar i tonläget. Begränsningen och syftet med mitt arbete gör dock att jag utelämnar alla former av tecken då det inte är motiverat. Jag har valt att utelämna eventuella stakningar eller tillfällen då talaren väljer att rätta sig själv i tanken eller om vederbörande snubblar på orden. Dock, om jag anser att det har planerad komisk effekt tas det givetvis med. Dessa tre predikningar är bifogade i bilagan där även de aktuella Bibeltexterna finns med som predikanterna utgår ifrån.

Med vetskapen om ovanstående metoders perspektiv kring objektivitet och subjektivitet är det min ambition att göra min subjektiva analys intersubjektiv förståelig, och helst också acceptabel. Det bör också nämnas att jag själv närvarade i kyrkan då predikningarna ägde rum. Detta gav mig möjligheten att notera eventuella reaktioner samt att jämföra mellan hur predikningarna upplevdes på plats samt när de var inspelade och transkriberade.

---

⁴¹ Catrin Norrby (2014), *Samtalsanalys. Så gör vi när vi pratar med varandra*. s. 100.

4. Analysmaterial

Som retorisk artefakt till uppsatsen har urvalet skett med följande motiveringar: För att få lämplig längd samt möjlighet till att se variation har tre olika predikningar valts. Dessa tre har framförts under samma former. En predikan kan utformas olika beroende på vilken typ av mässa eller kyrklig förrättning det handlar om. Till uppsatsen valdes därför fredagsmässan i Lunds domkyrka för att omständigheterna skulle bli så lika som möjligt. Lunds domkyrka valdes också för att det är en stifts kyrka samt att biskopen Johan Tyrberg vanligtvis håller i predikningarna vid denna mässa. Ambitionen var att få lyssna till tre fredagspredikningar i följd av biskopen för att sedan hålla en diskussion med honom senare. Tyvärr visade det sig att biskopen var bortrest under andra tillfället då jag valt att spela in predikan och istället fick stiftsprosten Mats Aldéns predikan användas som analysobjekt. Anledningen till att jag hade valt biskopen som predikant var dels ur ett bekvämlighetsperspektiv men dels också ur ett ethos-perspektiv. Biskopens fredagspredikningar i domkyrkan ligger geografiskt nära till hands samt att i Lunds studentliv har biskopen gjort sig känd som en god och ibland humoristisk talare. En biskop är dessutom vald att vara ledare för ett helt stift och man kan således förvänta sig att vederbörandes predikningar har en fast grund att stå på inom homiletiken. En stiftsprost är utsedd av biskopen och man kan därför också förvänta sig detsamma av vederbörande.

Kyrkoåret är, som beskrivet under teoridelen, uppdelat i olika söndagar där olika texter används som utgångspunkt för församlingen och homiletiken. Kyrkoåret är dessutom uppdelat i tre årgångar där texterna skiftar mellan årgångarna för att man ska få en så heltäckande orientering över bibelns mest centrala texter. Söndagarna har således olika teman som avspeglar sig i texterna. Söndagens texter används också som utgångspunkt när det kommer till veckomässor eller andra gudstjänster som inte äger rum på söndagen. Det vill säga att de predikningar som transkriberats från dessa fredagsmässor bygger på texterna från föregående söndag. Vanligtvis brukar homiletiken utgå från evangelietexten i sina predikningar men det är inte ovanligt att man blandar mellan texter från andra partier i Bibeln. De predikningar som har transkriberats till uppsatsen utgår alla från den aktuella veckans episteltext. Första predikans tema var *Vaksamhet och väntan* och var söndagen före domsöndagen. Den andra predikan som således var domsöndagen hade temat *Kristi återkomst*. Sista predikan ägde rum efter första söndagen i advent med temat *Ett nådens år*.

5. Analys

Här följer min analys av ovanstående analysmaterial. Först går jag igenom predikningarna var för sig och redogör för huruvida jag upplevde ifall det går att finna något som bidragit till den humoristiska nivån. Därefter är ambitionen att kategorisera dessa humoristiska element under de olika humorteorierna samt att försöka förstå dem ur ett retoriskt perspektiv vilket eventuellt kan förklaras av stilfigurer. Detta görs dels via erinran hur predikningarna upplevdes under gudstjänsttillfället samt med hjälp av en närläsning av det inspelade och transkriberade materialet. Se bilagan för att ta del av predikningarna i sin helhet.

5.1 Predikan av biskop Johan Tyrberg 22/11

Efter analys av predikan från 22/11 är det min bedömning att jag inte kan hitta några direkta element som skulle kunnat ge upphov till humor hos församlingen. Varken under själva gudstjänstbesöket eller vid närläsningen upplever jag att det finns något i predikan som uppfattades som humoristiskt för gudstjänstbesökarna.

5.2 Predikan av stiftsprost Mats Aldén 29/11

Till skillnad från tidigare analyserad predikan noterade jag vid detta framförande att den lockande vissa i församlingen till att le och milt skratta för sig själva i kyrkbänkarna. Det var när han använde sig av vad jag uppfattar som stilfigurerna *metakommentarer*⁴² och *paralipsis*. Passagen där dessa förekommer lyder:

Så länge vi har tid på oss och tiden ges oss så finns det något mer att söka, något mer att längta efter och någonting mer att finna och därför så talar författaren till oss här att ja vi ska leva heligt och fromt på alla sätt och eftersträva en fördjupning, en växt, i vår relation till gud och våra medmänniskor. Detta lite märkliga, jag ska inte utveckla, men detta lite märkliga att herren dröjer för vår skull och sen ska vi leva så där heligt och fromt på alla sätt och om vi gör det kan vi påskynda herrens återkomst. Det är ju en lite märklig tanke.

”Detta lite märkliga” är någon form av metakommentar på det som han nyss har sagt och därefter säger han att han inte ska utveckla denna tanke men så gör han det ändå. Detta verkar till

---

⁴² Ett namn på en stilfigur att kommentera innehållet av det man själv har sagt eller ska säga har jag tyvärr inte hittat något samlingsnamn för. Partitio, transitio, metabasis och exegesis är redan existerande figurer som förklarar innehållet genom att kommentera vad man nyss har hört eller vad man ska höra framöver på olika sätt. Dessa är mer av ”dispositio-karaktär.” Det vill säga att de kommenterar själv innehållets disposition. I brist på existerande namn ämnar jag hädanefter kalla denna företeelse för metakommentar. En kommentar som på meta-nivå kommenterar talets innehåll.

synes kunna uppfattas som en inkongruens där vi som mottagare i församlingen förstår att han gör något annat än vad han säger vilket kan uppfattas som lustigt på grund av dess oförenlighet. Varför just detta upplevdes som roligt av vissa tror jag beror på en blandning mellan det sagda, hans actio samt en viss blandning av stilfiguren *ignorantia*.⁴³ Detta kan också förstås enligt lättnadsteorin där två mänskliga regelsystem krockar men att de löses upp med hjälp av ytterligare ett system som förstår att predikanten gör detta medvetet och att effekten blir då en psykologisk avspänning som ger upphov till upplevd humor. Om man lyssnar på inspelningen hör man hur han tvekar och själv skrattar när han avslutar passagen med att ”det är ju en lite märklig tanke.” Det kan ha varit så enkelt att det smittade av sig hos åhörarna att man förstod inkongruensen av att till och med predikanten tyckte att det han nyss läst och sagt lät lite märkligt. Vilket är en möjlig kontrast då prästen förväntas förstå vad det är han predikar om.

Utifrån Burkes perspektiv kan man även förstå denna humoristiska effekt genom *identifikation* och hans idé kring *consubstantiality*. Det vill säga att dels genom att predikanten låter oss förstå som mottagare att även han har svårt att tolka texten trots att han faktiskt torde vara expert inom området. Vi får då en känsla av att han är som oss. Dels kan även humorn i sig via stilfiguren *paralipsis* skapa identifikation genom att vi som mottagare uppfattar predikanten som en rolig person genom denna kontrastverkan och inkongruens, vilket kan öka hans möjlighet till *persuasio*.

5.3 Predikan av biskop Johan Tyrberg 6/12

I denna tredje, och för uppsatsen sista, predikan återfinns inte humor i någon synlig grad som för mig varit uppenbar. Biskopens analogi mellan en vanlig dörr som öppnas med nyckel och handkraft och den moderna dörr vilken biskopen refererar till skulle kunna vid en närläsning av predikan i textform uppfattas som humoristisk. Om man dock lyssnar på inspelningen inser man dock att så inte var tanken och hade inte heller en humoristisk verkan på församlingsmedlemmarna som satt i kyrkbänkarna.

---

⁴³ I de fallen där *ignorantia* förekommer som förslag handlar det om en spelad sådan. Att låtsas som om man inte förstår något kan förefalla komiskt då det sker en inkongruens.

5.4 Samtal med biskopen om humor 26/11

Biskop Johan Tyrberg och jag hade ett samtal om humor och dess möjliga användningspotential och jag kommer här redogöra för vad vi samtalade kring mer specificerat.⁴⁴

På frågan huruvida biskopen tror att man kan använda sig av humor generellt i en predikan svarade han följande:

Jag tror absolutlut att man kan använda humor i en predikan, kanske också som ett sätt att öppna upp människors försvarsbarriär. För när man skrattar så är man ganska försvarslös. Sen är det inte alltid att man skratta när det sker humor i en predikan eftersom humor är situationsbundet och i en predikan kanske man inte förväntar sig humor på samma sätt som vid andra tillfällen. Vissa människor tror inte att man får skratta i kyrkan.

Dock så anser biskopen att det finns två problem med humor i en predikan. Masskommunikation är det ena problemet, det andra är hur pass förväntad humor är. Vi en masskommunikationssituation pratar du med/till väldigt många människor som man inte vet vad alla har för konnotationer eller referensramar.

Biskopen pratar om det oväntade som en humorfaktor. ”Man leder tanken hos lyssnaren fram till ett bestämt mål och fram till detta mål så kan man så att säga snubbla i tanken för att uppnå humor.” Detta kan översättas till de olika humorteorierna som presenterats tidigare i uppsatsen. Det oväntade kan förstås i mening av en inkongruens, eller att ett tredje mänskligt system läser av en kollision mellan två andra mänskliga system som NE refererar till.

Enligt biskopen har det i homiletikutbildningen traditionellt sett varit för lite retorik.⁴⁵ I triaden ethos logos pathos har man bara pratat om logos. Detta går i linje med Barbro Wallgren Hemlin som skriver detsamma att retorik inte spelat en större roll traditionellt sett inom homiletikutbildningen vid Svenska kyrkans utbildningsinstitut.⁴⁶

---

⁴⁴ Biskopen och jag samtalade med varandra om humor och huruvida stilfigurer skulle kunna vara ett möjligt verktyg för att förstå och skapa humor i predikan.

⁴⁵ Så verkar fallet även vara idag då det bara ägnas en föreläsning: ”grundkurs i retorik” på 1,5 h första terminen för blivande präster på Svenska kyrkans utbildningsinstitut, vilket framgick efter samtal med en prästkandidat.

⁴⁶ Barbro Wallgren Hemlin (1997), s. 41.

6. Resultat och diskussion

Här kommer jag redovisa uppsatsens resultat samt föra en mer utbroderad diskussion om uppbygg och de insikter som arbetet med uppsatsen har givit samt problematisera uppsatsens uppbygg om man hade kunnat göra något annorlunda och varför.

6.1 Resultat av analysen

För att enklare åskådliggöra huruvida frågeställningarna och syftet med uppsatsen besvarats presenteras dessa återigen.

1. Kan humorteori hjälpa oss att förstå humor i predikan?
2. Vilka humoristiska inslag förekommer i de analyserade predikningarna och på vilket sätt kommer de till uttryck?
3. Hur kan man konkret lyfta delectareaspekten av en predikotext utifrån de humoristiska inslag som förekommer?

Humorteorierna hjälper oss att förstå och synliggöra hur humor kan förklaras och på vilket sätt dessa kommunikativa handlingar får effekt. När det uppstår en upplevd humoristisk situation kan teorierna hjälpa oss att förklara vad det var som gav upphov till situationen och varför. Teorierna blir ett metareflexivt språk för oss själva som både mottagare och sändare i all form av kommunikation.

Efter att ha studerat det empiriska underlaget verkar det som att humor som retoriskt perspektiv endast förekom i en av de tre predikningarna. Och i den predikan där humor förekom var det i en ganska begränsad omfattning. Av den humor som förekom verkar det som att man kan förstå den ur både inkongruensteorin samt lättnadsteorin. Humorteorierna hjälper oss att förstå hur den upplevda humorn skulle kunna förklaras. Och som tidigare nämnts belyser Simon Weaver kopplingen mellan humorteorierna och retoriska stilfigurer. I analysen framgår det att dessa humoristiska element kan förstås genom stilfigurerna paralipsis, ignorantia och metakommentar. Dock ska man komma ihåg att detta är min subjektiva analys men ambitionen har givetvis varit att jag försökt vara så heltäckande och generell som möjligt.

Den tredje frågan om huruvida man skulle kunna lyfta delectareaspekten utifrån dessa förekomna humoristiska inslag är dock inte given på förhand. Om kopplingen mellan stilfigurerna

och humorperspektiven är en möjlig väg torde ett retoriskt hjälpmedel såsom en stilfigurslista kopplad till humorteorierna kunna vara till hjälp. I litteraturen har jag dock inte kunnat hitta en sammanställning av stilfigurer som kan kopplas till humorteorier. I vissa uppslagsverk och retoriska lexikon nämns ibland vissa stilfigurers möjliga humoristiska effekt. Min ambition blir då att göra ett litet ”experiment” på det empiriska materialet. Det vill säga att jag ska försöka analysera predikningarna igen och undersöka om man skulle kunna implementera in mer stilfigurer och koppla dem till humorteorierna för att på så vis öka delectareaspekten. Sammanställningen av stilfigurerna blir då en lista som kanske kan användas inom den retoriska genren homiletik och möjligen inom andra genrer.

Valideringen av listan och den andra analysen är dock ett av de stora problemen för uppsatsens upplägg. Då det sedan tidigare inte finns liknande listor att utgå ifrån blir nedanstående stilfigurslista av särskilt subjektiv karaktär. Ambitionen är återigen att göra den intersubjektivt förståelig och förhoppningsvis accepterad. Genom att koppla dem till humorteorierna hoppas jag på att uppfylla min ambition. Jag kommer också att återkoppla till biskopen för att få hans syn på den andra analysen om han finner den användbar. Även om han inte allena kan vara en garant för att stilfigurslistan kan vara ett fungerande retoriskt hjälpmedel, kanske han tillsammans med dig, som läsare av uppsatsen på egen hand, kan utforska om dess perspektiv är möjligt att implementera i vår ”retoriska vardag” för att öka den humoristiska nivån.

6.2 Tyrbergs predikan 22/11

Som tidigare nämnt gav inte den första analysen några tydliga exempel på förekommande humor i predikan. Dock finns det många uppslag till humor som dock predikanten medvetet eller omedvetet gick förbi.

I inledningen av predikan kan man läsa mellan raderna att det är en lumparhistoria som presenteras för oss. Lumparhistorien är en anekdot/berättelse som genom olika stilfigurer kan kryddas och på så vis upplevas som mer rolig. Biskopen har även bekräftat vid samtalet efter predikan att det är just en lumparhistoria det är frågan om. Biskopen valde alltså medvetet att inte benämna det som en lumparhistoria då han gjorde bedömningen att folk har negativa associationer till just ordet lumparhistoria. Att det skulle ge människor förutfattade meningar och en negativ inställning och en känsla av ”åhh nej här kommer ännu en lumparhistoria.” Med vetskapen om denna retoriska situation skulle det möjligen gå att använda sig av stilfiguren *paralipsis*. När

man som talare är medveten att om åhörarnas negativa inställning kan man således använda detta genom att påtala den negativa inställningen till lumparhistorier och därför säga att man kommer benämna det som något annat för att folk inte ska tänka just de oönskade tankarna. Man kan explicit uttala ordet *lumparhistoria* eller genom omskrivningar låta publiken förstå vad det är man talar om utan att nämna det vid namn. Det skulle eventuellt kunna se ut som följande:

När jag läste den här texten kom jag osökt att tänka på en tävling som jag tvingades delta i. Och nu kanske det är någon i bänkraden som förstår vad det är först sorts historia som jag vill berätta. Jag har märkt genom åren att folk brukar slå dövörat till när det levereras historier av sådan karaktär, men låt inte dess etikett hindra er från att lyssna på vad den vill säga. Hursomhelst, det var en tävling som gick ut på....

I exemplet ovan uttrycks det aldrig att det är en lumparhistoria men alla som är födda innan 1990 i princip förstår vad det handlar om då värnplikten var en naturlig del av samhället. Man skulle dock kunna nämna ordet lumparhistoria för att hävda att det inte är en sådan som det handlar om för att få komisk effekt:

När jag läste den här texten kom jag osökt att tänka på en tävling som jag tvingades delta i. Och nu kanske det är någon i bänkraden som tänker ”åh nej here we go again, ännu en grabbig lumparhistoria.” Men för att ingen ska tänka den tanken så låt oss kalla det för något annat än just en lumparhistoria. Hursomhelst, det var en tävling som gick ut på...

Ordet *tvingades* skulle också kunna vara föremål för en förskönande omskrivning (*eufemism*). Det skulle istället kunna heta att jag: ... *som jag frivilligt men mot min vilja deltog i*. Det blir också någon form av paradoxal innebörd av det hela som blir roligt. Det skulle också kunna heta: ... en av Försvarsmakten påbjuden tävling som jag med mer eller mindre lust och fågring stor deltog i. Förslagen kan göras många.

Därefter när biskopen beskriver de tre uppgifterna som fördelades till kamraterna i gruppen skulle han med en *direkt* eller *retorisk fråga*, fråga församlingen om vem de tror att han var av den taktiske, den starke och den kartkunnige? Med denna uppradande *stegring* och förväntan skulle det abrupt avslutas med ett *antiklimax* förklaras att han var ingen allts utav dem. Utan att de tre fick i uppgift att lyfta honom över nästa hinder. Här skulle han kunna använda både *självironi* och en *metafor* genom att beskriva sig själv som ett hinder för gruppen, eller som extra packning. Förslagen här kan också göras många för att få så bra effekt och flyt som möjligt i predikan. I dessa fall handlar det om att mottagarna skulle uppleva humorn ur ett inkongruensperspektiv då antiklimaxet bryter denna naturliga tankegång. Metaforen och självironin

förstås kanske snarare ur ett överlägsenhetsperspektiv då biskopen ger tillfälle att med honom skratta åt honom.

Lumparhistorien hade annars kunnat göras om i en allegorisk fabel då olika djur hade gestaltat de olika egenskaperna från tävlingsdeltagarna. Djurs egenskaper framhävs ofta på ett metaforiskt vis när vi som människor kopplas samman med djuren på grund av deras egenskaper. Detta kan både skapa humor utifrån överlägsenhetsperspektivet om man förstår vad som kanske egentligen menas och inkongruensen om något inte stämmer överens med den existerande uppfattningen om en persons egenskaper och karaktär. Det kanske är opassande i just detta forum men man hade kunnat blanda in någon form av imitation/karaktärisering. Djuren i fabel hade kanske kunnat representerats av olika röster som publiken hade känt igen. Den starke i lumparberättelsen hade kunnat ha Magnus Samuelssons karaktäristiska östgötska och den navigerande gestalten som visar vägen hade kunnat ha Carl Bildt. Detta i sin tur får ju också formen av en anakronism hos mottagaren. Vad gör Carl Bildt där? Har han och biskopen gjort lumpen tillsammans?

Förslagen till stilfigurer kan göras många men detta var ett försök till några som skulle kunna vara möjliga.

6.3 Aldéns predikan 29/11

I analysen av Aldéns predikan framgår det under analyskapitlet att han använde sig av vissa av de stilfigurer som presenterats i stilfigurslistan. Här kommer ytterligare förslag som skulle kunna vara möjliga att arbeta in.

I följande passage har predikanten redan pratat om domkyrkans stora kupolmosaik och nu pratar om det kanske svårforeståliga huruvida Kristus ämnade komma tillbaka redan för 2000 år sedan eller om han kanske aldrig kommer tillbaka? Här skulle man kunna blanda flera olika stilfigurer i min mening. Ett utstuderat actio med pauser med mera tillsammans med ignorantia, apostrof och besjälning hade kunnat bidra till det humoristiska.

Det var ju så att redan Jesus sa att han skulle komma tillbaka. Och det skulle ske ganska snart och så gick tiden man förväntade sig att Jesu skulle komma vilken dag, vilken timme, vilken vecka som helst och med tiden så drog det ut allt mer på tiden. Det var inte snart det var ganska snart och sen blev det att årtiondena gått så började alla undra: hur kommer det sig? Och kritikerna började säga som författaren anspelar på här. Ja, hur går

det nu med det här med Kristi återkomst? Har Gud blivit försenad? Har han glömt bort det?

När han radar upp de olika tidsenheterna skulle han kunna pausera och titta på sitt armbandsur som metonymi för tiden. Än roligare blir det om han faktiskt inte har någon klocka men ändå kavlar upp ärmen för att titta på den likt för att kolla om Kristus håller tidtabellen för sin lovade återkomst. Han skulle också kunna vända sig om mot kupolmosaiken och ställa den direkta frågan till Kristusavbilden: När kommer du?

Precis som han försöker utlägga texten och förklara hur det är ställt med Guds tid och vår tid lämpar sig även den för ignorantia. Intuitivt är det ju inte riktigt förståeligt hur tiden kan vara olika. Och varför skulle han vänta på alla människor och ge dem tid till omvändelse? I en lite senare del i predikan när predikanten talar om detta skulle han kunna fråga sig själv eller församlingen och dra liknelsen med när man var liten då föräldrarna försökte lära barnen bordskick. ”Ingen få gå från bordet förrän alla ätit upp.” Är det i så fall liknande med Guds återkomst? Om inte alla har omvänt sig så får ingen möjlighet till att inträda i paradiset? Denna liknelse/analogi tillsammans med ignorantia skulle kunna ge åhörarna roliga bilder i deras huvuden för de vet alla hur det har känts att behöva vänta på en sista person innan man får göra något kul.

Därefter berättar predikanten fler liknelser mellan hur saker och ting har sin tid och sin plats inom både det kristna livet och i livet i stort. Här skulle han även kunna dra liknelsen att när man fyller femton år är ofta den ålder då man i det kristna livet konfirmerar sig och i det världsliga livet skaffar man moped. Finns det en dualitet dom två sinsemellan? Eller får man en moped efter att man konfirmerar sig? Eller kör inte kristna barn moped? Detta skulle kunna vara frågor som han ställer till sig själv eller församlingen. Inkongruensen kring huruvida dessa två skulle vara i motsatsförhållande till varandra blir både en överdrift med bilden av kristna som så där ”heliga och fromma” som han själv repeterar vid flera tillfällen.

I nästkommande parti pratas det om att Herrens dag kommer som en tjuv. Det i sig är ju en lite rolig liknelse i mitt tycke. Handlar det om att Herren ska stjäla allt jag tycker om när jag inte märker det och lämna mig gråtandes över allt jag gått miste om? Men jag tror att den meningen ska förstås genom att det handlar om att vi helt enkelt ska vara på vår vakt så vi inte går miste om när så att säga tåget går och Herren kommer till oss. Denna liknelse hade predikanten kunnat utbrodera för den ger en vissa associationer som intuitivt inte hänger ihop. Men efter att han

förklarar vad som kännetecknar en tjuv så säger han det blir ”en överraskning.” Att när en tjuv kommer då blir det som en överraskning. Ordet överraskning ger i alla fall fö mig mer positiva konnotationer. Här hade istället predikanten kunnat med ett *correctio* komma på sig själv med att säga att just ordet överraskning inte är det bästa ordet för att beskriva en tjuvs ankomst, även om han syftar på Herrens dag. Han hade även kunnat sammanblanda ett *correctio* med *sermocinatio* där han till exempel låter en dialog mellan en tjuv och dess offer pratas vid om denna ”överraskning.”

6.4 Tyrbergs predikan 6/11

I uppsatsens sista predikan förekom det som sagts inga stilfigurer som kunde kopplas till de olika humorteorierna. Här kommer ett förslag på möjliga sådana.

Barbarism, ambiguitas eller felbetoning av dialektala slag kan tillsammans anspela på det komiska. Om man som biskopen har skånska som dialekt skulle han medvetet kunna anspela på detta när han ställer sig frågorna kring dörren. Var finns nyckelen? Är Bibelen nyckelen? Det blir således också ett rim då denna skånska variant av bestämda ord som slutar med ändelsen -eln.

I samma passage när nyckeln till hjärtats dörr tas upp skulle möjligtvis ordspråket ”vägen till mannens hjärta går via magen.” Är det i så fall magen som är dörren? Man skulle även kunna byta ut något ur ordspråket och på så vis hade man även fått en allusion eller en katakres beroende på vad och hur man byter ut något. Ordkombinationen ”vägen till mannens hjärta...” är så pass välkänd så att folk fyller i slutet själva och om man istället hade sagt: ”vägen till mannens hjärta går via Örebro, dom har en trevlig vägkrog där som jag kan rekommendera.”

När biskopen frågar sig hur han ska kunna räcka till med sin tro skulle han kunna anspela på homonymen att räcka till och att räcka till rent längdmässigt? Det blir då även en självironi om man skulle anse sig vara en person av det kortare slaget. Eller om man är en lång person på över två meter kan man anspela på att mycket räcker man till men att få tron att räcka till är desto svårare. Det skulle kunna bli som följande: ”På något sätt är jag tillbaka i tanken och tankarna kring min förmåga och att jag inte riktigt vet hur jag ska räcka till. Jag räcker ju knappt upp till översta hyllan i kylan.”

6.5 Stilfigurslista

Stilfigurslistan nedan har alltså skapats av en sammanräkning av de stilfigurer som jag har kunnat se som möjliga att implementera i det empiriska materialet för att öka delectareaspekten av de redan existerande predikningarna. Varför tror jag att just dessa stilfigurer skulle passa? Jag har valt att titta på dels Cassirers lista där han förklarar många stilfigurer och ger exempel på i vilket perspektiv som man kan förstå dem och jag har dels använt mig utav *Retorisk handbok med lexikon* skriven av Christer Hanefalk, Stefan Hedlund och Kurt Lindholm. Urvalet av stilfigurer som gjorts grundar sig i hur jag subjektivt har sett kopplingar till de olika humorteorierna. Här är risken alltså mycket stor att något har mig gått förbi eller att jag tagit med sådant som inte genererar humor. Listan kommer förmodligen bli allt annat än komplett då det empiriska materialet är väldigt ringa. Hade materialet varit mer omfattande hade man säkerligen kunnat implementera långt fler andra stilfigurer.

Avvägningen har också gjorts dels utifrån min uppfattning av kontext och dels aptum, decorum och doxa. Vissa stilfigurer och kategorier av skämt lämpar sig kanske inte inom kyrkans väggar. Exempel på detta skulle kunna vara sexistiska och rasistiska skämt. Dock kanske inte exemplet med att imitera Carl Bildt eller Magnus Samuelsson är särskilt passande för situationen men det var kanske mer menat att statuera ett exempel på hur man skulle kunna göra. Just den stilfiguren kanske inte passar sig inom homiletiken utan snarare inom andra retoriska genrer såsom ståuppkomik. Man kan diskutera samtliga stilfigurer mer ingående om varför de är motiverade att ha med i listan men här presenteras de som jag kunnat använda mig av som perspektiv för att arbeta in i uppsatsen empiriska material.

Jag har försökt att kategorisera stilfigurerna i större familjer för att på bättre vis få dem överskådliga. De fyra ”figurfamiljerna” som presenteras är inspirerande och delvis hämtade från boken *Retorisk handbok med lexikon* skriven av Christer Hanefalk, Stefan Hedlund och Kurt Lindholm. I boken presenteras stilfigurerna på ett kreativt och lättöverskådligt sätt. ”Actiofamiljen” har jag däremot lagt till själv som komplement. De är inte stilfigurer i riktig mening men absolut användbara att ha i åtanke när man ska skapa humor.

Stilfigurerna kan fungera som perspektiv för att se kopplingen till de presenterade humorteorierna och det är via den kopplingen som jag valt att presentera nedanstående lista. Vissa stilfigurer kanske inte är roliga i sig men tillsammans med andra stilfigurer och actio samt ett välavvägt kairos kan de användas och på så vis påvisa vilken roll humorn kan spela för det

kommunikativa uttrycket. Vissa stilfigurer kommer förklaras mer ingående än andra och tillsammans med exempel förklaras hur jag tänker att de kan användas. Vissa stilfigurer lämnar jag utan att förklara dem då många förklaringar går in i varandra och på så vis blir överflödiga.

6.5.1 Bildens figurer

Anekdoter från vardagen kan berättas på ett levande sätt (*evidentia*) så att mottagaren själv kan hänga med i handlingen och känna det som man som berättare vill uppnå för att göra någon humoristisk poäng. Ett knep som man kan ta till för att få lyssnaren att känna att den verkligen är där anekdotens handling tar plats är att berätta anekdoten i *presens historicum* istället för i imperfekt. Istället för att säga ”då såg jag honom när han sprang förbi mig” så kan man säga ”jag ser honom komma springandes förbi mig”. Det ger en känsla av att det sker här och nu. I anekdoten kan man tillåta sig att väva in flera av de andra stilfigurerna för att få önskvärd humoristisk effekt.

Metaforer, metonymi, liknelser och jämförelser är bra sätt att ge mer färg åt sin framställan. Dessa kan lätt kopplas samman med inkongruensteorin. En metafor som i första ögonkastet ter sig märklig kan sedan förklaras, eller inte, beroende på vilken effekt man vill få på lyssnaren. Klurigare metaforer eller liknelser kan även få somliga i auditoriet att känna att de förstår den svåra kopplingen och på så vis uppstår en humoristisk effekt utifrån överlägsenhetsteorin. Metaforer kan i humoristisk mening fungera som ett entymem. Det vill säga att sändaren ger bara en av premisserna för sitt utlåtande och mottagaren får då fylla i med den andra premissen. På så vis blir mottagaren medskapare av det humoristiska vilket dels kan förklaras genom överlägsenhetsteorin att mottagaren förstår kopplingen. Dels kan det bli en inkongruens där mottagarens association helt enkelt blir konstig och oförenlig. Lättnadsteorin är så klart också ett perspektiv om det uppstår en psykologisk spänning/kognitiv dissonans som sedan upplöses. Kan vara att man inte förstår metaforbruket och det upplevs som omotiverat men att man sedan får en ”uppenbarelse” och kan lägga ihop delarna och förstå det som humoristiskt. Detta gäller naturligtvis andra stilfigurer som delvis har sin kommunikativa form genom överförd betydelse. Allegorin är naturligtvis självklar med Jesu så kallade liknelser som i retorisk mening ofta är allegorier.

Analogier kan även de fungera på ett liknande vis som metaforerna. Det vill säga att sätta något i jämförelse med något på grund av likhet eller olikhet i överförd betydelse kan ge upphov till komisk effekt.

Allegori eller en *fabel* kan vara ett bra sätt att få något man vill ha sagt på ett målande vis. Man kan låta människor eller företeelser representeras av exempelvis djur för att låta deras egenskaper gestalta människor och deras handlande. Allegori kan ses som en utvidgad metafor då man kan tolka in allt i berättelsen som en överföring av något annat.⁴⁷

Förskönande omskrivningar, även kallat *eufemismer* bidrar till att lyssnaren själv får lägga till vad som egentligen åsyftas och på så vis kan man öka den komiska nivån, exempelvis att säga bekvämlighetsinrättningen istället för utomhusdasset när man visar sina gäster var man utträttat sina behov vid deras vistelse på det lilla sommartorpet. Denna stilfigur är en underavdelning till metaforen då eufemismen skulle kunna benämnas som en förskönande metafor.

Sermocinatio kan också fungera som en krydda i sin framställan. Man låter helt enkelt två eller flera fiktiva eller verkliga personer föra en dialog med varandra i sitt tal. Om tillfället tillåter kan man använda sitt kroppsspråk och röst för att låta lyssnaren förstå vem det är som talar. Detta ger talaren möjlighet att anta andra roller eller låta någon som inte är närvarande komma till tals. Använder sig man av verkliga och levande människor ska man akta sig för vilka ord man lägger i deras munnar för att inte stöta sig med dem, men Cicero själv säger att man kan krydda sanningen lite för att det ska bli roligare.⁴⁸

Pinsamheter och *självironi* kan vara ett bra sätt att bjuda på sig själv och att genom detta självutlämnande tillåta lyssnaren att tillsammans med dig skratta med dig åt dina egna pinsamma upplevelser. Detta går även i linje med artikeln *Humor in the pulpit* där humor fungerar som en humaniserande aspekt. Talaren blir mer som en av oss då vi förstår att även vederbörande kan fela likt alla andra människor (se exemplet nedan om Norrköping).

Besjälning (Prosopopeia) kan också fungera som ett roligt knep vilket innebär att man låter döda ting tala. Även detta kan förstås utifrån inkongruensteorin då döda ting inte kan tala.

---

⁴⁷ Jens Elmelund Kjeldsen (2013), s. 218.

⁴⁸ Cicero: De oratore, bok 2, s. 100.

Anakronismer kan också bidra till det humoristiska, antingen att man felaktigt placerar något i fel tid eller på fel plats. En präst som predikade för barn under julaftonsbönen skulle förklara för barnen att det var lika långt för Maria och Josef att gå mellan Nasaret och Betlehem som det var för oss att ta oss från där vi satt i skogen utanför Rimforsa till Norrköping. Därefter fortsatte prästen med att säga: ”När så Josef och Maria skulle gå för att skattskryva sig i Norrköping”. Denna felsägning som blev en anakronism blev rolig både för anakronismens skull samt att han fick avbryta sig själv och rätta sig då det blev fel. Detta är en tydlig inkongruens och även roligt ur överlägsenhetsteorin då man som lyssnare kan skratta åt predikantens felsägning eller utifrån perspektivet att man förstår vad som egentligen åsyftas.

6.5.2 Rytym och ordfigurer

Bland ordfigurerna så är kanske *rimmet* det vanligaste. Därefter kommer ord vars begynnelsebokstav är densamma. Detta kallas en *alliteration*. En annan ordfigur kallas *assonans*, vilket betyder att ett ord eller flera låter lika varandra, vilket kan bero på flera liknande vokaler eller konsonanter. Ett exempel är ”rödgrön-röra” som man ibland hör som nedsättande epitet för vänsterblocket.

Ordstäv eller liknande där man byter ut saker så lyssnaren fortfarande förstår vad det är man anspelar/refererar till (*allusion*) kan ge komisk effekt då mottagaren får känna sig duktig som förstår vad ordstävets refererar till, exempelvis: på ett kafé i Lund står det på väggen: ”We bake Lund a better place”. Vilket anspelar på ljudlikheten hos ordet *make och bake*. Gör de Lund verkligen en bättre plats genom att baka kakor frågar man sig som mottagare. En form av dessa anspelningar kallas *malapropism*. Då man medvetet byter ut ett liknande ord för att det ska låta som man säger fel fast lyssnaren förstår vad som skulle sagts egentligen. Exempelvis: ”Nu använder han ord som han inte är korpulent till.” Att inte vara tillräckligt fet och således inte i stånd att använda vissa ord blir en väldigt konstig och rolig slutledning. Det åsyftade ordet är egentligen kapabel. Just att båda orden börjar på K bidrar till att det är lättare att koppla vilket ord det är som anspelas på.

Homonymer är ord som låter lika dant men stavas och betyder olika. De kan även stavas likadant men utifrån betoning betyda helt olika saker. Exempelvis: ”Jag såg tomten på tomten igår.” Dessa ord blir då mångtydiga och kan ge upphov till en inkongruens eller de kan också förstås

genom överlägsenhetsteorin att den som förstår vilken tolkning av ordet som är det rätta känner sig på så vis duktig och ”överlägsen”.

Ambiguitas, medvetet betoningsfel. Förklaras som ovan genom att man inte förväntar sig att något ska uttalas på ett felaktigt sätt och att man kan känna sig duktig/överlägsen om man förstår vad som åsyftas egentligen. *Barbarism, språkblandning* innebär att man felbetonar ord och då framstår det som man inte förstått ordets uttal.

Att leka med *kontraster* och göra det på ett oväntat sätt kan locka människor till skratt då man lurar dem på det förväntade. Man kan göra en *stegring* och sedan avsluta den med ett *antiklimax* och på så vis uppnå komisk effekt.

6.5.3 Motsatsernas figurer

Ironi kan användas men bara om man känner sin målgrupp väl annars är det lätt att det får motsatt effekt. Ironi kan beskrivas ur flera olika perspektiv. Som sändare måste man försäkra sig om att mottagaren är helt införstådd med att det man menar är ironiskt menat annars kommer det gå mottagaren helt över huvudet och kanske till och med förstås på ett direkt skadligt sätt.

Över- och underdrifter. Dessa hänger också i viss mån ihop med ironin. Att beskriva något på ett orimligt stort och överdrivet sätt eller att göra motsatsen. Man menar inte det man säger men vill ändå få en avsedd effekt av det hela. Att hävda att man är bäst i världen på att äta glass brukar i de flesta fall inte vara bokstavligen menat.

Paradoxer eller att uttrycka sig med en *oxymoron* beskrivs väldigt bra med att två regelsystem krockar men att ett tredje löser upp den konflikten som uppstår.

Katakres/kontaminationer, sammanblandningar av olika idiomatiska uttryck eller ordspråk, exempelvis: Nu mår jag som katten i vattnet. Ur ett perspektiv blir detta en allusion då den som förstår vilket uttryck som egentligen åsyftas kan skratta ur dels ett inkongruensperspektiv då sammanblandningen blir en kontrast men det kan också förstås genom överlägsenhetsperspektivet då mottagaren förstå vad som egentligen borde ha sagts.

6.5.4 Talande och frågande figurer

Retorisk fråga är den kanske mest kända figuren i den här kategorin men man kan också använda sig av en faktisk och direkt riktad fråga. Beroende på hur de används och vad man frågar om kan de ge upphov till humor. Dessa frågor sammankopplas ofta med andra figurer för att få komisk effekt.

Att man medveten avbryter en tanke för att få det att verka som att det sker i nuet. Detta kallas *correctio*. Att abrupt avbryta sig själv i tanken för att kanske hitta ett bättre ord för det man vill få sagt eller för att man själv blir så förbryllad av det man själv sagt. Denna stilfigur går även som med alla andra att blanda med flera stilfigurer.

Ett spelat ignorantia kan ibland fungera för predikanten, speciellt när söndagens texter kan vara svåra att förstå eller applicera till dagens samhälle. Ett exempel är från evangeliet enligt Lukas kapitel 16, vers 1-9 om den ohederlige förvaltaren. Den är för många inte intuitivt förståeligt.⁴⁹ Då kan man sätta sig i rollen som den som inte förstår texten eller till och med missförstå/miss-tolka texten. Det kan då ges utrymme för metakommentarer över sin egen predikan eller persona, exempel på detta återfinns i den andra predikan under kapitel 6.

Metakommentarer, i detta fall kan man i avslutningen av predikan fråga sig ”vad kan detta säga oss idag?” Ethoshöjande och ger plats för humoristiska perspektiv. En form av metakommentar som kan vara humoristisk är att säga det man inte tänkt säga och att sedan säga det. (*Paralipsis*) Om man som talare är medveten om att folk kanske tänker på en viss sak men som man kanske vill undvika att säga kan man kommentera att man inte vill ta upp det som ämne, och i och med att man säger att man inte ska ta upp det så har man ju faktiskt gjort det. Kan exempelvis kopplas samman med rubriken självpinsamheter/självtlämnande.

6.5.5 Actio

Kroppsspråket kan man variera och använda sig av för att få en rolig effekt. Exempelvis om orden säger en sak men kroppsspråket säger en annan, det uppstår då en inkongruens. Minspel, rörelser, tonfall, ljud är alla viktiga komponenter i all form av mänsklig kommunikation och således även inom det humoristiska.

---

⁴⁹ Det är denna Bibeltext som Wallgren Hemlin använder som empiriskt underlag för sin avhandling: *Att övertyga från predikstolen*.

Pauser kan vara lika viktigt som det talade ordet ibland för att uppnå inkongruens, lättnad/översläshetsperspektiv.

6.6 Stilfigurernas implementering och diskussion

Det skulle givetvis gå att spränga in hur många som helst men humorn här i predikoformen är inte självändamålet utan ett perspektiv för att kunna bidra till predikans budskap och persuasio. Humorn i sig är inte budskapet. Och precis som Cicero skriver så kan det bli narraktigt och plumpet att försöka ta varje tillfälle i akt att komma med några lustifikationerna.⁵⁰ Och detta lämpar sig kanske än mindre i ett kyrkorum att gödsla med dessa stilfigurer. Denna andra analys ska ändå försöka påvisa möjligheten till att implementera dessa stilfigurer i en predikokontext. Dock hade det säkerligen gått att implementera långt fler om materialet hade varit större. Trots det empiriska materialets omfång så blev stilfigurslistan relativt lång men givetvis hade den kunnat göras långt mycket längre. Exempel på en stilfigur som inte inkluderades som ofta är vanlig inom internhumor är *adianoeta*. Vissa ord kan även ha en annan innebörd för särskilt invigda personer eller en innersta krets och på så vis kan man uppfatta ett budskap som övriga medlemmar i ett auditorium inte förstår. Detta kallas för *adianoeta*. Ett bra exempel på detta hur humor kan skapas ur olika perspektiv kan man hämta från Lundaspexet Uarda. I mumieakten berättar en av mumierna att han odlar champinjoner i gravkammaren för att det ger så god smak åt såsen. Skämtet skrevs 1908 då gemene lundabo förstod att skämtet anspelade på en anatomiprofessor vid namn Ivar Broman som odlade champinjoner i sin källare. När skämtet senast berättades vid en uppsättning på 1990-talet kände bara den inbitne Lundaspexaren till denna bisarra historia och kunde således känna sig exklusiv som en av få som förstod skämtet. Dock så skrattade gemene man åt det också bara helt enkelt för att det är så bisarrt och absurt.⁵¹ Detta visar på hur människor kan skratta åt samma sak fast ur olika perspektiv. Ovanstående exempel är bara ett av många gällande stilfigurer som hade kunnat användas i någon form men som inte kom med i uppsatsen stilfigurslista.

---

⁵⁰ Cicero: *De oratore*, bok 2, s. 101.

⁵¹ Lind, Kalle. *SR Snedtänkt med Kalle Lind*. "Om studentikos lundahumor." www.podtail.se/podcast/snedtankt-med-kalle-lind/om-studentikos-lundahumor/ (hämtad 2020-02-18) I avsnittet om studentikos lundahumor intervjuas Fredrik Tersmeden av Kalle Lind. Tersmeden är en känd lundaprofil som i flera år var verksam inom bland annat akademiska föreningens arkiv och studentmuseum. Han jobbar idag som arkivarie inom universitetet. I länken nedan kan man höra honom berätta om spexet Uarda.

6.7 Återkoppling efter analys med Johan Tyrberg

Efter denna andra analys hörde jag åter igen av mig till biskopen för att få hans syn på listan samt analysen.⁵² Följande fråga ställdes då till Tyrberg efter att ha samtalat kring stilfigurslistan samt visat honom analysen av de transkriberade predikningarna där stilfigurslistan implementerats: Tror du att det här (stilfigurslistan) hade varit något som hade hjälpt predikanter att tänka kring humor och predikan. Tyrberg svarade då: ”Jag tror att detta funkar bra.” Detta ger alltså en möjlig fingervisning att stilfigurslistan och dess implementering kan vara möjlig om en biskop inom Svenska kyrkan uttrycker sig positivt kring den. Men som sagt kan varken han eller jag själva ge ett absolut och definitivt svar gällande dess möjliga effekt.

6.8 Reflektion över stilfigurslistas implementering

Något som DeWitte T. Holland tar upp i sin artikel som jag själv lagt märke till under arbetet med stilfigurernas implementering är att det är inte helt lätt att få något som är tänkt att vara roligt att bli roligt i textform och förståeligt för andra läsare. Det är så mycket mer som spelar roll för att något ska få komisk effekt. Situationen, auditoriets doxa och tajmingen via sändarens actio, samt mycket mer är av avgörande karaktär för att något ska uppfattas som humoristiskt. Det är många gånger jag fått läsa kamraters skrivna tal där de frågat mig om jag tror att det kommer bli ett roligt tal där jag inte kunnat se speciellt mycket roligt i det skrivna men sedan när det framförs så skrattar både jag och övriga i publiken av hjärtans lust. Man kan ha denna brasklapp i åtanke när man läser ovanstående förslag till stilfigurer i predikan.

T. Holland skriver också att humor lämpar sig bäst i början av en predikan. Detta kändes också intuitivt mest lämpligt för mig också när jag satt med predikningarna. Jag drog mig för att implementera några humoristiska stilfigurer i predikningarnas senare delar vilket man kan se. Detta går kanske i linje med vad T. Holland och återigen Ad Hereniums författare skriver om att humor lämpar sig i början för att det skapar välvilja.

6.9 Allmän kritik över uppsatsen utformning och resultat

Det empiriska underlagets omfattning är kanske en av de faktorer som skulle kunnat påverka resultatet i olika riktningar. Som sagt är den valda fredagsmässan i domkyrkan av det kortare formatet och har en något mer högkyrklig prägel, vilket kanske påverkar predikanten att medvetet eller omedvetet inte självmant använda sig utav humor som perspektiv i sin predikan.

---

⁵² Mejlkorrenspondansen med biskopen ägde rum 2020-01-07.

Detta kan bero dels på att den snäva tidsramen inte tillåter predikanten att använda sig av humor som perspektiv, vilket bland annat biskopen själv tar upp som faktor till varför han ibland medvetet avstår från det, dels kan det bero på att den förväntade inställningen hos predikanten vid dessa mer högkyrkliga gudstjänster inte gör att det lämpar sig i hanes/hennes tycke. Kanske hade de haft en annan inställning på en konfirmationsgudstjänst? Resultatet hade kanske kunnat bli ett helt annat om man undersökt långt fler predikanter predikningar, eller om det helt enkelt hade varit tre andra predikanter de mässorna som besöktes.

Även min subjektiva förståelse av humorteorierna och stilfigurer har säkerligen påverkat resultatet. Överlägsenhetsteorin presenterades aldrig som möjlig förståelse av humorn i den första analysen. Eventuellt hade den som teori kunnat förklara humorn om jag sett på saken utifrån en annan vinkel. Humorteorierna är som sagt ofta olika perspektiv på samma företeelse. Under arbetet med dessa humorteorier har jag märkt hur jag tillsammans med andra människor kan ha skrattat åt samma saker fast när man väl har försökt analysera det hela så har det varit utifrån olika perspektiv som grundar sig i den subjektiva förförståelsen. Samma sak gäller stilfigurerna, även dessa är perspektiv som betraktaren lägger som raster på budskapet för att försöka förstå den kommunikativa handlingen. Det som för mig är en ironi kanske är en litotes eller på fullaste allvar för en annan. Den hermeneutiska hållningen är också intressant då min förståelsehorisont av humorteorier och deras kopplingen till stilfigurer och retorik har utökats genom arbetet med uppsatsen. Denna ökning av förståelsen av humor har kanske berikat mig eller så har den eventuellt gjort att jag fått tunnelseende när jag gjort min analys.

Men om man nu ska tro Cicero, Burke, biskopen med flera verkar det som att humor kan ha en positiv betydelse för triaden ethos, logos och pathos. Om det är så att humor kan öka min förmåga som sändare att nå ut på ett effektivare sätt till min omgivning varför används inte humor mer inom predikan? Analysen ovan ger möjligtvis en fingervisning om att stilfigurer är ett retoriskt redskap som kan bidra till humoristisk effekt och precis som Cassirer skriver verkar deras effekt kunna förstås genom Ciceros triad.

6.10 Sammanfattning och vidare forskning

Syftet med uppsatsen var att undersöka tre predikningar framförda i Svenska kyrkan, och undersöka huruvida det förekom någon humor, och hur man skulle kunna förklara humorn utifrån befintliga humorteorier samt hur de skulle kunna förstås ur ett retoriskt perspektiv. Analysen

visar att det förekom humor i en av predikningarna, om än i inte i någon större utsträckning. De humorteorier som eventuellt kan förklara hur denna humor uppstår är överlägsenhetsteorin, inkongruensteorin samt lättadsteorin. Den humor som förekom kan man förklara genom retoriska stilfigurer som kopplas via de olika presenterade humorteorierna. Den retoriska effekten av humor kan också förstås ur Ciceros triad men även Burkes perspektiv gällande identifikation och consubstantiality.

Den förslagna stilfigurslistan tillsammans med samtalet med biskop Tyrberg ger en eventuell fingervisning om att listan möjligen skulle kunna fungera som ett retoriskt hjälpmedel för att lättare förstå och implementera humor i predikan som retorisk genre.

Dock ska man ha i åtanke att det empiriska materialets omfång lämnar en del övrigt att önska vilket skulle kunna vara föremål för vidare forskning. Om nu humor skulle kunna bidra till att gudstjänstbesökare upplevde ett större mått av delectare-aspekten och att predikantens ethos hade stärkts genom identifikation så hade det varit intressant att kanske göra en interventionsstudie på gudstjänstbesökare och predikanter. Det vill säga om man kanske med hjälp av den presenterade stilfigurslistan låter en grupp predikanter implementera humor aktivt i predikan och därefter låta församlingsmedlemmar som hört predikningarna svara på hur de upplevde predikan. Därefter skulle man jämföra resultatet med en grupp som fått lyssna på predikningar där man inte aktivt jobbat med stilfigurslistan och dess koppling till humorteorierna. Det är kanske dock många variabler som skulle spela in men det hade möjligtvis givit ett intressant resultat.

Quintilianus menar som tidigare nämnts att talarens största dödssynd är att vara tråkig.⁵³ Antitesen till att vara tråkig torde ju vara att vara rolig. Med det i tanke handlar det inte om att predikan ska vara fullspäckad av humor. Det kan bara behövas så lite för att det ska ge effekt.

Om humor kan öka sändarens ethos, logos och pathos och via Burkes identifikation förstås som ett kraftfullt element till övertygan och övertalan så torde det inte vara helt omöjligt att humor skulle kunna vara en aspekt inom retoriken med tanke på Aristoteles retorikdefinition. Det vill säga att i varje given situation finna vad som är bäst lämpat att övertyga med. Ibland kan humor

---

⁵³ Barbro Wallgren Hemlin (1997), s. 255. (Notera dock att i stycket hos Quintilianus som Wallgren Hemlin hänvisar till (4.1.49) refererar Quintilianus själv till Cicero, *Pro Caec. 4 iv.ii.*)

vara det bäst lämpade perspektivet, om man ska tro bland annat Cicero, och Tyberg som torde vara personer med starkt ethos inom retoriken och homiletiken. På så sätt går det att förstå humor som ett perspektiv i enlighet med Aristoteles definition, trots att humorns främsta funktion i denna uppsats har befunnits vara den gemenskapande kraften som kan förstås utifrån Burkes identifikationsbegrepp.

För att återknyta till inledningen kring förståelsen om det finns någon humor inom homiletiken i Svenska kyrkan så är uppsatsen omfång alldeles för ringa för att svara på den frågan men kanske att stilfigurslistan och en förståelse kring dess koppling till humorteorierna kan bidra till att humor implementeras mer som perspektiv i framtiden.

Käll- och litteraturförteckning

Abragi, Eva (2004), *Predika idag. Om retorikens betydelse för predikan*. Stockholm: Verbum.

Ad Herennium. *De ratione dicendi ad C. Herennium*. (övers. Bergh, Birger), Åstorp: Rhetor förlag.

”Ambrosius”, *Nationalencyklopedin*. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/ambrosius> (hämtad 2020-02-24)

Artikelförfattare okänd, *Dagens nyheter*. ”Presidentkandidaten O’Rourke: Trumps retorik påverkade skytten” www.dn.se/nyheter/varlden/trump-om-skjutningen-ma-gud-vara-med-er/ (hämtad 2020-02-18)

Augustinus, Aurelius (2006), *Tolkning och retorik: de doctrina christiana*. (övers. Nyberg, Lars), Skellefteå: Artos.

Brown, Howard, Stephen, “Close Textual Analysis. Approaches and Applications.” I: Kuypers, Jim A. (2016), *Rhetorical criticism. Perspektiv i action*. (2. uppl.) Lanham: Rowman and Littlefield.

Bruhn, Tommy (2018), *Delade meningar. Retorisk flertydighet och den pluralistiska publiken i politiska förnyelseprocesser*. Ödåkra: Retorikförlaget.

Brummet, Barry (2010), *Techniques of close reading*. Los Angeles: Sage.

Burke, Kenneth, A Rhetoric of Motives. I: Bizzel, Patricia, Herzberg, Bruce (2001), *The rhetorical tradition. Readings from classical times to the present*. (2. uppl.) Boston: Bedford/St. Martin’s.

Cassirer, Peter (2015), *Stilistiken*. Ödåkra: Retorikförlaget.

Cicero (2009), *De oratore, bok 2*, (övers. Bergh, Birger. Piltz, Anders). Åstorp: Retorikförlaget

Dewitte T. Holland, "Humor in the pulpit" I *Today's speech* 1964 November

Doona, Joanna (2016), *Political comedy engagement. Genre work, political identity and cultural citizenship*. Lund: Lunds universitet.

Elmelund Kjeldsen, Jens (2013), *Retorik idag. Introduktion till modern retorikteori*. Lund: Studentlitteratur.

Hanefalk, Christer, Hedlund, Stefan, Lindholm, Kurt (2004), *Retorisk handbok med lexikon. Din vägvisare i retorikens värld*. Nacka: Logografia Libris.

"Humor", *Nationalencyklopedin*. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/humor> (hämtad 2020-02-24)

Lind, Kalle. *SR Snedtänkt med Kalle Lind*. "Om studentikos lundahumor." www.podtail.se/podcast/snedtankt-med-kalle-lind/om-studentikos-lundahumor/ (hämtad 2020-02-18)

Lindberg, Klas (2010), *Konsten att tala så att folk vill lyssna*. Skellefteå: Artos.

Norrby, Catrin (2014), *Samtalsanalys. Så gör vi när vi pratar med varandra*. Lund: Studentlitteratur

Oja, Simon (2015), *Sverigedemokraternas budskap 2005-2010. En retorisk studie av ett annorlunda parti*. Örebro: Örebro University

Romascenko, Viktorija, *Proceedings of the Ninth Conference of the International Society for the Study of Argumentation*. "Smuggling fallacies: The joke as a Trojan horse of argumentation." www.cf.hum.uva.nl/issa/ISSA_2018_proceedings.pdf s. 989-995 (hämtad 2020-04-02)

Sigrell, Anders (2015), *Retorik för lärare. Konsten att välja språk konstruktivt*. (2. utg. 6. uppl.) Ödåkra: Retorikförlaget.

Tyrberg, Johan (2015), *Kallad till Kärlek*. Lund: Arcus förlag.

Vikström, Björn (2011), *Den skapande läsaren. Hermeneutik och tolkningskompetens*. Lund: Studentlitteratur.

Wallgren, Hemlin, Barbro (1997), *Att övertyga från predikstolen. En retorisk studie av 45 predikningar hållna den 17:e söndagen efter trefaldighet 1990*. Nora: Nya Doxa.

Weaver, Simon (2011), *The Rhetoric of Humour: US, UK and global race joking*, Farnham, Surrey, England: Ashgate.

Bilaga

Johan Tyrbergs predikan 22/11

Dagens episteltext, uppenbarelseboken 3: 10–13.

Du har bevarat ordet om min uthållighet, och därför skall jag bevara dig från prövningens stund, som skall komma över hela världen för att pröva jordens invånare. Jag kommer snart. Håll fast det du har, så att ingen tar ifrån dig segerkransen. Den som segrar skall jag göra till en pelare i min Guds tempel, och han skall aldrig mer lämna det. På honom skall jag skriva min Guds namn och namnet på Guds stad, det nya Jerusalem som kommer ner ur himlen, från min Gud, och mitt nya namn. Du som har öron, hör vad Anden säger till församlingarna!

När jag läste den här texten kom jag osökt att tänka på en tävling som jag tvingades att delta i. Det var en tävling som gick ut på att en grupp tillsammans skulle ta sig från punkt A till punkt B, att ta sig i mål med stor utrustning och under tiden skulle vi göra vissa uppdrag. Vi fördelade uppgifterna. En som var stark fick bära det tyngsta lasset. En som var taktisk fick tänka ut hur vi skulle ta oss fram och en som kunde hitta vägen precis och sköta karta. Alla de tre tillsammans fick i uppgift att lyfta mig över nästa hinder. Det spelade dock ingen roll för när vi kom i mål fick alla samma pris, samma välkomnande. Hur vi hade fördelat uppgifterna och vad jag hade gjort eller inte gjort hade ingen betydelse. När jag läser den här texten ser jag att det handlar om någon form av tävling. Det talas om en segerkrans, guldmedalj eller vad det nu kan vara och genast infinner sig känslan, frågeställningen hur ska jag kunna vinna segern? Så minns jag grupptävlingen och dom som lyckades bära mig över hindren och mer eller mindre få mig i mål. Kanske är det just det, det handlar om, men så ser jag också att detta är en text eller en del av text som vänder upp och ner på perspektiven. Det verkar inte som att vi ska ta oss från punkt A till punkt B här sägs: Jag kommer snart. det är någon som kommer till oss och det talas inte om att erövra segerkransen det handlar om att upptäcka att den redan är här. Den som säger att jag kommer snart beskrivs innan den här texten i samma sammanhang i brevet till församlingen i Filippi som den som kan stänga den port så att den inte kan öppnas. Plötsligt infinner sig en känsla av oro och besvär, hur ska jag då kunna vinna segerkransen eller upptäcka att jag redan har den. Så återvänder jag till inledningen du som har bevarat ordet om min uthållighet därför ska jag bevara dig. Grupptävlan blir en ordnad väntan, inte den grupptävlan där många bär den ende som inte orkade utan snarare den ende som bär på många, den i vars närhet målet redan är här, den i vars närhet segerkransen upptäckts att den redan finns här, den som beskriver sig inte

bara som den som kan stänga portarna. Det står också den som kan öppna en port så att den aldrig mer kan stängas. Låt oss därför komma inför gud själv och be och bekänna.

Mats Aldéns predikan 29/12

Dagens episteltext, andra Petrusbrevet 3: 8–13

En sak får ni inte glömma, mina kära: för Herren är en dag som tusen år och tusen år som en dag. Det är inte så som många menar, att Herren är sen att uppfylla sitt löfte. Han dröjer för er skull, eftersom han inte vill att någon skall gå förlorad utan att alla skall få tid att omvända sig. Men Herrens dag kommer som en tjuv. Den dagen skall himlarna försvinna med dån, himlakropparna upplösas i eld och jorden och allt som människan gjort där förgås. När nu allt detta skall upplösas, då måste ni leva heligt och fromt på alla sätt medan ni väntar på Guds dag och påskyndar dess ankomst, dagen som får himlarna att upplösas i eld och himlakropparna att smälta i hetta. Men efter hans löfte väntar vi på nya himlar och en ny jord där rättfärdighet bor. Så lyder Herrens ord, Gud vi tackar dig.

Författaren till andra Petrusbrevet börjar med att påminna oss om att herrens tid och vår tid inte är riktigt samma sak. Precis som herrens vägar och våra vägar egentligen ter sig ganska annorlunda så är de tidsepoker långa som får våra tankar att svindla, dom är för herren korta. Sådant som kan framstå som ett ögonblick för oss är tidseoner för Gud. För Gud är tiden annorlunda än för oss. Och på något sätt så verkar det här bilda en grund till det som författaren senare kommer in på, nämligen Kristi återkomst. Det är ju bland annat det den stora mosaiken ovanför mitt huvud handlar om och det känns ju väldigt bra tycker jag när temat är Kristi återkomst och söndagen heter domsöndagen. Jesus är ovanför mitt huvud. Han kommer på himmels skyar och han välsignar. Han välsignar. Det är den bilden som vi möter där. Hursomhelst, när andra Petrusbrevets författare ska ta tag i de här frågorna om herrens återkomst så är det tydligen så att det har börjat sägas att herren dröjer, han väntar; han verkar bli sen. Det var ju så att redan Jesus sa att han skulle komma tillbaka. Och det skulle ske ganska snart och så gick tiden. Man förväntade sig att Jesu skulle komma vilken dag, vilken timme, vilken vecka som helst och med tiden så drog det ut allt mer på tiden. Det var inte snart det var ganska snart och sen blev det att årtiondena gått så började alla undra: hur kommer det sig? Och kritikerna började säga som författaren anspelar på här. Ja, hur går det nu med det här med Kristi återkomst? Har Gud blivit försenad? Har han glömt bort det? Men då vill han, författaren, påminna oss om att guds tid och vår tid inte är samma sak. Och att Herren dröjer för vår skull, för er skull skriver författaren, för vår skull. Ja, varför det? Jo för att han inte vill att någon ska gå förlorad och att

vi alla ska få tid till omvändelse. Det finns en möjlighet för oss för en nystart. Vi kanske har slarvat lite med det. Vi har försummat saker, vi har försummat vår relation till Gud, våra medmänniskor och nu erbjuds vi för varje sekund, för varje minut för varje timme och för varje dag som går i våra liv en ny möjlighet, en ny start. Vi kan börja om ännu en gång och det är väl därför Luther till exempel pratar om en daglig omvändelse. Dopot innebär att omvända sig dagligen. Varje dag livet ut. Och på så sätt så låter författaren oss att förstå att Herren dröjer. Inte för att han har glömt bort oss utan för att vi ska få möjlighet till omvändelse. Ännu en gång, ännu en nystart. Och så, så talas det också lite längre fram om att när vi nu väntar på Kristi dag och Herrens återkomst. Ja då ska vi leva heligt och vi ska leva fromt på alla sätt. Det är på något sätt så med det kristna livet som med människolivet i stort att det är ju inte så att jag föddes vuxen och myndig. Istället föddes jag som ett litet barn. Jag växer in i vad det innebär att vara människa. Jag lär mig förhoppningsvis mer och mer och inser mer och mer och det är på samma sätt med det kristna livet. Det finns alltid oväntade möjligheter. Det finns alltid någonting mer att längta efter. Det finns alltid någonting mer att växa in i. Vi är aldrig färdiga. Så länge vi har tid på oss och tiden ges oss så finns det något mer att söka, något mer att längta efter och någonting mer att finna och därför så talar författaren till oss här att ja vi ska leva heligt och fromt på alla sätt och eftersträva en fördjupning, en växt, i vår relation till gud och våra medmänniskor. Detta lite märkliga, jag ska inte utveckla, men detta lite märkliga att herren dröjer för vår skull och sen ska vi leva så där heligt och fromt på alla sätt och om vi gör det kan vi påskynda herrens återkomst. Det är ju en lite märklig tanke. Men det har väl att göra med det här att vår tid och Guds tid är inte riktigt samma sak. Gud dröjer för vår skull men vi kan också påskynda det. Ja, det tåls ju att tänka på tror jag men jag ska inte försöka att göra det, men jag vill ändå peka på det. Men det står också att herrens dag kommer som en tjuv. Vad är det som kännetecknar en tjuv som dyker upp? Ja, tjuven är ju inte så korkad att så den dyker upp när vi har gått och förväntat oss det, utan tjuven kommer när vi inte har väntat oss. Det blir en överraskning. Herrens dag kommer som en överraskning. Vi kan inte förutse den och om någon inbillar sig det så tror man lite för mycket om sig själv och sin förmåga. Herrens dag kommer som en tjuv. Och det är likadant i evangelietexten om man tänker på det, Matteus-evangeliet den stora domscenen, kapitel 25, evangeliet första årgången här. Det är lika dant där när Jesus säger: Ni välsignade, träd in i Guds rike. Ni gjorde ju detta och detta och det och det mot mig säger han, och då säger de: gjorde vi? När såg vi dig hungrig? När såg vi dig törstig och så vidare. Det kom som en överraskning för dom. Och lika dant med de andra som herren säger; gå bort från mig. Gå bort från mig. Jag var hungrig och ni gav mig inget att äta och så vidare och då blir dom också överraskade. När såg vi dig hungrig? När såg vi dig törstig? Så båda dom

här grupperna förefaller vara väldigt överraskade och det tror jag vill säga någonting till oss. Om vi tror att vi vet vad det är vi borde göra då är vi förmodligen lite på snedden på något vis. Låt oss invänta Kristi återkomst. Låt oss be och bekänna.

Johan Tyrbergs predikan 6/12

Dagens episteltext, uppenbarelseboken 3: 20-22

Skriv till ängeln för församlingen i Laodikeia: ”Se, jag står vid dörren och bultar. Om någon hör min röst och öppnar dörren skall jag gå in till honom och äta med honom och han med mig. Den som segrar skall jag låta sitta hos mig på min tron, liksom jag har segrat och sitter hos min fader på hans tron. Du som har öron, hör vad Anden säger till församlingarna!”
Så lyder Herrens ord, Gud vi tackar dig.

Hur ska jag nå gemenskap med Gud? I Luthersk tradition har vi fått lära oss att det inte handlar om våra gärningar och vår egen förmåga, utan om att tro. Så kommer ju då frågorna: Hur ska jag kunna tro? Jag får råd, läs bibeln varje dag. Be den här bönen varje dag. Öva dig i att möta Gud på olika sätt, i ord och sakrament. Och så är vi tillbaka i min förmåga och tron har på något sätt blivit en gärning. I den här texten möter vi det andra perspektivet. Det som kanske just är att tro. Jesus står bredvid dörren och bultar och frågar: Får jag komma in? Han står bredvid vad poeterna skulle kalla mitt hjärtas dörr. Men så är jag tillbaka i frågan hur gör jag för att öppna denna dörr? Är dörren låst? Var finns nyckeln? Hur gör jag? Och hur hör jag hans röst? På något sätt är jag tillbaka i tanken och tankarna kring min förmåga och att jag inte riktigt vet hur jag ska räcka till. Dörren det bultas på, hur ser den ut? När jag går ifrån denna mässa till stiftskansliet går jag in en bakdörr där jag lägger min nyckeltagg mot en läsare och dörren öppnas automatiskt av en stark kraftig motor. Om någon står och hänger på dörren på andra sidan kommer vederbörande att lätt puttats undan av dörrens kraft eller får vederbörande använda mycket kraft för att hålla dörren stängd. Jesus säger: Se jag står vid dörren vid min nyckeltagg och kommer nu att lägga den emot. Släpp taget flytta dig något så att dörren inte kommer flytta dig åt sidan. Jag behöver inte oroa mig för hur dörren skall öppnas. Om det finns en nyckel eller liknande. Det handlar om att släppa taget, om att öppna alla former som kan kallas ögon och motsvarande sätt öron. Öppna, slappna av så står du där. Det är inte jag som kommer till Gud. Det är Gud som kommer till mig genom Jesus Kristus. Det är just det som advent handlar om, ankomst. Det är inte min ankomst. Det är Guds ankomst i Jesus Kristus. Han står vid min dörr

närmare än jag kan tänka och fråga: Får jag komma in? Jag vill dela en mun vin och lite bröd.
Låt oss därför komma inför honom och be och bekänna.